

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту

Завідувачка кафедри

Уханова І.О.

“12” 12 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ «УДОСКОНАЛЕННЯ ІМПОРТУ УКРАЇНИ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС»**

Виконавець:

студентка ФМЕ, гр. 64

Назаренко Єва Денисівна

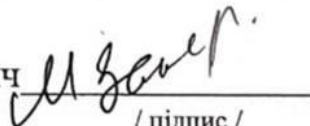

/ підпис /

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Заєць Микола Артемович

/ підпис /

АНОТАЦІЯ

Назаренко Є.Д., «Удосконалення імпорту України товарів харчової промисловості в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2025 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є імпорту України товарів харчової промисловості.

У роботі розглядаються поняття та особливості імпорту товарів харчової промисловості, узагальнено фактори стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості, досліджено вплив регіональних зовнішньоторговельних зв'язків країн на імпорт товарів харчової промисловості.

Проаналізовано стан та динаміку показників імпорту України товарів харчової промисловості в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС, здійснено аналіз положень зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС в контексті стимулювання імпорту харчових продуктів, зроблено SWOT-аналіз чинників стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС.

Запропоновано напрямки з удосконалення імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС в умовах дії ПЗВТ, зокрема сформульовано заходи із подальшої гармонізації регуляторних процедур, оптимізації логістики та зменшенні впливу нетарифних бар'єрів і імпорті харчових товарів та виокремлено фінансові механізми для адаптації до європейських вимог для зменшення залежності українського ринку харчових товарів від імпорту.

Ключові слова: імпорт, харчова промисловість, зовнішня торгівля, Європейський Союз, економічна інтеграція, Зона вільної торгівлі.

ANNOTATION

Nazarenko E.D., «Improving Ukraine's imports of food industry products in the context of intensified foreign trade cooperation with the EU»

The master's thesis consists of three sections. The object of the study is the import of food products into Ukraine.

The paper examines the concepts and features of food industry imports, summarizes the factors of restraint and activation of food industry imports, investigates the influence of regional foreign trade relations of countries on food industry imports

The state and dynamics of Ukraine's food industry imports in the context of intensified foreign trade cooperation with the EU are analyzed, the provisions of foreign trade agreements between Ukraine and the EU are analyzed in the context of stimulating food imports, a SWOT analysis of factors of restraint and activation of food industry imports from Ukraine to the EU is made

Directions for improving Ukraine's food industry imports from the EU under the terms of the FTA are proposed, in particular, measures are formulated for further harmonization of regulatory procedures, optimization of logistics and reduction of the impact of non-tariff barriers and food imports, and financial mechanisms are identified for adaptation to European requirements to reduce the dependence of the Ukrainian food market on imports

Keywords: import, food industry, foreign trade, European Union, economic integration, Free Trade Area.

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	7
1.1. Поняття та особливості імпорту товарів харчової промисловості	8
1.2. Фактори стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості	14
1.3. Вплив регіональних зовнішньоторговельних зв'язків країн на імпорт товарів харчової промисловості	18
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІМПОРТУ УКРАЇНИ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС	25
2.1. Аналіз стану та динаміки показників імпорту України товарів харчової промисловості в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС	25
2.2. Аналіз положень зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС в контексті стимулювання імпорту харчових продуктів	42
2.3. SWOT-аналіз чинників стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС	54
Висновки до розділу 2	63
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ З ЄС В УМОВАХ ДІЇ ПЗВТ	65
3.1. Заходи із подальшої гармонізації регуляторних процедур, оптимізації логістики та зменшенні впливу нетарифних бар'єрів і імпорту харчових товарів	65
3.2. Фінансові механізми для адаптації до європейських вимог для зменшення залежності українського ринку харчових товарів від імпорту	75
Висновки до розділу 3	86
Висновки	88
Список літературних джерел	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. Імпорт харчових продуктів відіграє критично важливу роль для будь-якої країни, зокрема для України в нинішніх умовах. Його значення полягає не лише в задоволенні поточних споживчих потреб, а й у підтримці економічної стабільності та забезпеченні продовольчої безпеки. Імпорт гарантує постійну наявність на ринку різноманітних продуктів харчування, особливо тих, які не виробляються або виробляються в недостатній кількості всередині країни через кліматичні умови, сезонність або ж руйнування внутрішніх виробництв внаслідок війни. Це запобігає дефіциту та допомагає стримувати різке зростання цін (інфляцію) на продукти харчування. Імпорт також забезпечує споживачів ширшим вибором товарів, включаючи екзотичні фрукти, певні види риби, делікатеси та високоякісні сертифіковані продукти з Європейського Союзу. Це підвищує загальну якість споживання та задовольняє зростаючі вимоги споживачів. Наявність імпортової продукції на внутрішньому ринку створює здорову конкуренцію для вітчизняних виробників. Це спонукає їх інвестувати в модернізацію, підвищувати ефективність виробництва, покращувати якість своєї продукції та впроваджувати міжнародні стандарти, що в кінцевому підсумку зміцнює весь агропромисловий сектор.

Стабільний та передбачуваний імпорт є частиною збалансованої зовнішньої торгівлі. Він допомагає підтримувати макрофінансову стабільність, забезпечує стабільність валютного ринку та сприяє ефективному використанню міжнародної фінансової допомоги, що є критично важливим для відновлення економіки України.

Актуальність обраної теми зумовлена також тим, що підписання та імплементація Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) створили нове правове поле, яке передбачає лібералізацію митних режимів та гармонізацію регуляторних стандартів. Це, з одного боку, відкриває ринок для європейської продукції, а з іншого — вимагає від України адаптації та оптимізації власних імпорتنих процедур для забезпечення прозорості,

ефективності та мінімізації нетарифних бар'єрів. Слід відзначити, що повномасштабне вторгнення Росії суттєво змінило логістичні ланцюги та внутрішню виробничу спроможність України. Знищення частини переробних підприємств та сільськогосподарських угідь спричинило дефіцит певних харчових продуктів, який доводиться компенсувати стабільним імпортом. В умовах залежності від західних сухопутних маршрутів, удосконалення імпорту стає критичним для забезпечення продовольчої безпеки країни та запобігання дефіциту. Актуальність теми також підсилюється необхідністю зміцнення економічної стійкості України в довгостроковій перспективі. Оптимізація імпортних процесів, паралельно зі стимулюванням внутрішнього виробництва (імпортозаміщенням) та залученням інвестицій через фінансові механізми ЄС, є ключовим для збалансування торговельного сальдо та інтеграції в європейський ринок. Таким чином, дослідження та розробка напрямків удосконалення імпорту харчової продукції з ЄС є вкрай важливим для забезпечення сталого розвитку України.

Серед дослідників питань та проблем здійснення імпорту харчових товарів слід відзначити таких авторів як О. Павленко [1], який приділив увагу сучасному стану та проблемним аспектам регулювання імпорту продовольства та товарів для агропромислового виробництва України; Ю. Перегуду [2], в дослідженнях якої проаналізовано особливості становлення та розвитку експорту та імпорту аграрної продукції через оцінку існуючих об'єктивних чинників впливу та геополітичних ризиків сучасності; Т. М. Мельник та К. С. Пугачевську [3], які дослідили імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення; Л. Баранасайте та Д. Йюревічіне [4], увага яких зосереджена на імпортних ризиках в торгівлі агропродукцією, тощо.

Між тим на сьогодні тема удосконалення імпорту України товарів харчової промисловості в умовах війни та все більш активного зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС залишається актуальною та потребує розвитку. Вищевикладене обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету та завдання.

Метою роботи є дослідження імпорту України товарів харчової промисловості та визначення напрямів його удосконалення в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС.

Поставлена мета обумовила формулювання **завдань кваліфікаційної роботи**:

- дослідити поняття та особливості імпорту товарів харчової промисловості;
- узагальнити фактори стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості;
- визначити вплив регіональних зовнішньоторговельних зв'язків країн на імпорт товарів харчової промисловості;
- проаналізувати стан та динаміку показників імпорту України товарів харчової промисловості в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС;
- проаналізувати положення зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС в контексті стимулювання імпорту харчових продуктів;
- здійснити SWOT-аналіз чинників стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС;
- визначити заходи із подальшої гармонізації регуляторних процедур, оптимізації логістики та зменшенні впливу нетарифних бар'єрів і імпорті харчових товарів;
- узагальнити фінансові механізми для адаптації до європейських вимог для зменшення залежності українського ринку харчових товарів від імпорту.

Об'єктом дослідження виступає імпорт України товарів харчової промисловості.

Предмет дослідження - науково-теоретичні положення та практичні рішення удосконалення імпорту України товарів харчової промисловості в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС.

У роботі знайшли застосування такі **методи дослідження** як аналіз і синтез, узагальнення – для дослідження теоретичних засад імпорту товарів харчової промисловості; графічний та табличний методи – для наочного надання

результатів аналізу показників структури та динаміки імпорту харчових товарів України, SWOT-аналіз для узагальнення факторів, що впливають на імпорт товарів харчової промисловості.

Інформаційна база кваліфікаційної роботи складається з праць українських і зарубіжних авторів з питань імпорту та зовнішньої торгівлі товарами харчової промисловості, даних Державної служба статистики України, Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD).

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра опубліковано тези:

1. Назаренко Є., Заєць М.А. Глобальний ринок товарів харчової промисловості: тенденції та перспективи розвитку. Post-Crisis Contours of the World Economy: From Fragmentation to a New World Order. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference of Students and Young Scientists /edited by Nesterova Kateryna and Rassadnykova Svitlana. International Humanitarian University, Odesa, October 31, 2025. Tallinn: Teadmus, 2025. 118-120.
2. Назаренко Є., Заєць М.А. Зміни імпорту України товарів харчової промисловості з ЄС в умовах війни. Збірник наукових праць кафедри міжнародних економічних відносин ОНЕУ «Світова економіка та міжнародні економічні відносини». № 7. - Одеса: ОНЕУ, 2025.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменування). Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку. Основний зміст викладено на 92 сторінках. Робота містить 9 таблиць, 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

1.1. Поняття та особливості імпорту товарів харчової промисловості

У сучасній українській та зарубіжній економічній літературі імпорт товарів харчової промисловості розглядають як специфічний різновид зовнішньоторговельних потоків, що охоплює ввезення на митну територію країни сировинних, напівфабрикатних та готових продовольчих товарів, які використовуються для кінцевого споживання, переробки або формування стратегічних резервів. І. Федулова визначає імпорт агропродовольчих товарів як цілеспрямований процес залучення іноземних товарних ресурсів для збалансування внутрішнього попиту й пропозиції, диверсифікації раціону населення та підтримки виробничих ланцюгів у харчовій промисловості, наголошуючи на взаємозв'язку між структурою імпорту, рівнем відкритості економіки та динамікою продовольчих ринків України [5].

Зарубіжні дослідники, аналізуючи імпорт продовольчих та агропродовольчих товарів, роблять акцент на його ролі у перерозподілі ресурсів у межах міжнародного поділу праці та у вирівнюванні шоків внутрішньої пропозиції. Так, Л. Амброзак, досліджуючи внутрішньогалузеву торгівлю агропродовольчими товарами між Польщею та Україною, трактує імпорт не лише як просте поповнення внутрішнього ринку, а як інструмент технологічного оновлення й розширення продуктових ліній у національній харчовій промисловості, що дозволяє підприємствам інтегруватися у європейські ланцюги доданої вартості [6].

Українські науковці, які аналізують наслідки дії ПВЗВТ з ЄС, підкреслюють, що імпорт товарів харчової промисловості набуває ознак не лише торговельного, а й інституційного явища. Т. Осташко та співавтори показують, що після запровадження ПВЗВТ імпорт агропродовольчих товарів з ЄС до України виконує подвійну функцію: з одного боку, забезпечує внутрішній ринок

окремими видами продукції (зокрема товарами з високою доданою вартістю), а з іншого – задає орієнтири для підвищення стандартів безпеки, якості та простежуваності продукції для вітчизняних виробників. Таким чином, імпорт розглядається як канал «інституційного та технологічного трансферу», а не лише як джерело товарної пропозиції [7].

У сучасних дослідженнях з питань продовольчої безпеки імпорт харчових товарів трактується амбівалентно: як фактор, що зменшує ризики дефіциту продовольства, і одночасно як потенційне джерело залежності від зовнішніх ринків. Роботи, присвячені теоретичним засадам продовольчої безпеки України в умовах воєнних та глобалізаційних викликів, акцентують, що для країн із потужним аграрним потенціалом імпорт харчових товарів має розглядатися не як заперечення самозабезпечення, а як інструмент структурної оптимізації споживання та переробки (зокрема у нішевих сегментах, де внутрішнє виробництво економічно недоцільне чи технологічно обмежене). При цьому вказується на необхідність постійного моніторингу частки імпортних продуктів у внутрішньому споживанні та оцінки їх впливу на стійкість продовольчої системи [8].

У цій кваліфікаційній роботі імпорт товарів харчової промисловості доцільно визначати як регульований державою процес ввезення на митну територію України сировини, напівфабрикатів та готових харчових продуктів, класифікованих переважно за главами 01–24 УКТ ЗЕД, з метою задоволення внутрішнього попиту, підтримання безперервності виробничих ланцюгів у харчовій промисловості та забезпечення належного рівня продовольчої безпеки. Таке робоче визначення поєднує підходи, що зосереджуються на товарній структурі, на інституційних аспектах регулювання та на ролі імпорту у забезпеченні стійкості продовольчих систем, і створює методологічну базу для подальшого аналізу факторів, динаміки та наслідків імпорту харчових товарів у наступних підрозділах [9].

У сучасній літературі імпорт товарів харчової промисловості дедалі частіше розглядається крізь призму класифікації за ступенем переробки, що

дозволяє пов'язати зовнішню торгівлю з глобальними ланцюгами доданої вартості. На рівні міжнародної статистики (UNCTAD, FAO) виділяють не лише традиційні групи «сировина – напівфабрикати – готові споживчі товари», а й деталізують їх за рівнем переробки (whole/unprocessed, minimally processed, ultra-processed foods), що є важливим для аналізу харчового раціону, структури попиту та довгострокових наслідків для здоров'я населення [10].

FAO у «State of Agricultural Commodity Markets 2024» пропонує підхід до класифікації імпорту продовольства, який ґрунтується на поєднанні двох вимірів – ступеня переробки та функціонального призначення (основні продукти харчування, інгредієнти для переробки, продукти з високою доданою вартістю). Такий підхід дає змогу досліджувати не лише обсяги імпорту, а й структуру продовольчих систем країни, зокрема залежність від імпорту окремих груп продуктів, що можуть бути критичними для раціону або внутрішнього виробництва [11].

Українські дослідники, аналізуючи імпорт агропродовольчої продукції, акцентують на поділі товарів за економічним призначенням: базові харчові продукти масового споживання; спеціалізовані продукти (безлактозні, органічні, дієтичні, дитяче харчування); інгредієнти та напівфабрикати для харчової промисловості (олійно-жирова сировина, концентрати, харчові добавки, пакувальні матеріали, ароматизатори). Духницький та Пугачов показують, що для України в останні роки зростає питома вага саме інгредієнтів та готових продуктів з високою доданою вартістю, тоді як окремі сегменти базових продуктів (цукор, олія) залишаються переважно експортно орієнтованими [12].

Окрема лінія класифікації пов'язана із просторово-ринковою логікою: дослідники виокремлюють товари, імпорт яких зумовлений або об'єктивною відсутністю природних умов (тропічні фрукти, какао-боби, кава), або неконкурентоспроможністю внутрішнього виробництва, або ж орієнтацією на нішеві сегменти (органічні, преміальні продукти). Європейські дослідження органічного ринку засвідчують, що країни ЄС значною мірою імпортують органічну сировину й продукти з третіх країн, зокрема з України, при цьому

імпорт у цій ніші розглядається не як загроза, а як елемент диверсифікації та підвищення стійкості ринку [13].

Структура імпорту харчових товарів також аналізується через співвідношення масових і «статусних» (premium, brand-specific) товарів. За результатами досліджень української зовнішньої аграрної торгівлі останніх років, у сегменті імпорту чітко простежується зростання частки брендovаних продуктів з високим рівнем маркетингової диференціації (кондитерські вироби, алкогольні напої, готові сніданки, соуси), тоді як у групі базових товарів (зерно, олія, борошно) Україна виступає переважно експортером. Це свідчить про структурну «асиметрію»: країна імпортує переважно продукти з високою доданою вартістю, тоді як експортує здебільшого сировину або товари з відносно низькою глибиною переробки [14].

Сучасні підходи до дослідження імпорту харчових товарів ґрунтуються на поєднанні кількісних та якісних методів, які дозволяють оцінити як обсяги й структуру імпортних потоків, так і їх вплив на стійкість продовольчих систем, конкурентоспроможність національної промисловості та добробут споживачів. У публікаціях UNCTAD, присвячених торгівлі переробленими харчовими продуктами, домінують підходи структурного аналізу товарних груп (на рівні HS-класифікації), побудова індексів інтенсивності торгівлі, концентрації ринку й участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості [15].

FAO у доповіді The State of Agricultural Commodity Markets 2024 застосовує комбінацію описової статистики, індексного аналізу (цінові й кількісні індекси), а також сценарного моделювання для оцінки наслідків зміни торговельних режимів та тарифно-нетарифного регулювання на міжнародну торгівлю харчовими товарами. Для оцінки впливу імпорту на продовольчу безпеку використовуються показники достатності споживання калорій, диверсифікації раціону, а також індикатори доступності продуктів уразливим групам населення [16].

У європейських дослідженнях, присвячених ролі України на ринку органічної агропродовольчої продукції, широко застосовуються методи аналізу

торговельної залежності (import dependence ratio), гравітаційні моделі та оцінка еластичності імпорту щодо цінових і нецінових факторів. Так, О. Нафітова та співавтори аналізують залежність країн ЄС від імпорту органічних продуктів і кількісно оцінюють значення українського експорту як одного з ключових постачальників, використовуючи панельні дані, індекси концентрації та інструментарій регресійного аналізу. Методологія оцінки наслідків війни для імпортно-експортних потоків харчових товарів базується на поєднанні мережевого аналізу, моделювання рівноваги та сценарних підходів. Дослідження Й. Занг застосовує мережевий аналіз міжнародних потоків основних продовольчих товарів (зернових, олійних, цукру) та показує, як російсько-український конфлікт змінює структуру глобальних торговельних мереж, посилюючи роль окремих країн-експортерів і підвищуючи уразливість імпортозалежних держав до шоків [17].

Поряд із мережевими підходами застосовуються моделі загальної рівноваги (CGE-моделі), які дають змогу оцінити непрямі ефекти змін у торгівлі на національну економіку, доходи домогосподарств і цінову динаміку. Наприклад, А. Кутриманан моделює глобальні економічні наслідки скорочення аграрного експорту з України та показують, як зміна торговельних потоків впливає на структуру імпорту продовольства в різних регіонах світу, особливо в країнах з високою залежністю від українського зерна [18].

Для дослідження імпорту агропродовольчої продукції України у післявоєнний період у вітчизняній літературі все частіше застосовуються методи кореляційно-регресійного аналізу, індексний підхід та аналіз структурних зрушень у товарній і географічній структурі імпорту. Так, Н. Кутсумс та співавтори на основі статистики торгівлі оцінюють зміну ролі України як експортера й одночасно імпортера агропродовольчої продукції, поєднуючи трендовий аналіз, розрахунок індексів інтенсивності експорту/імпорту та моделювання чутливості цін до логістичних обмежень [19].

Імпорт товарів харчової промисловості має комплексний характер, що поєднує універсальні світові практики з національними регуляторними

вимогами, спрямованими на забезпечення безпечності та якості продукції. Ці особливості включають суворий державний контроль, необхідність підтвердження відповідності міжнародним та національним стандартам, а також спеціальні процедури митного оформлення. Основні засади імпорту харчових продуктів регулюються спеціальними органами, як наприклад, Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба), яка, наприклад, діє як еквівалент Управління з контролю за продуктами та ліками (FDA) у Сполучених Штатах або Європейського агентства з безпечності харчових продуктів (EFSA) в Європейському Союзі. Цей орган здійснює обов'язковий митний та санітарно-епідеміологічний контроль на кордоні. Всі імпортовані продукти харчування повинні відповідати встановленим стандартам якості та безпечності, що вимагає наявності відповідних міжнародних сертифікатів або результатів лабораторних досліджень. Наприклад, при імпорті сирів, необхідний міжнародний ветеринарний сертифікат, виданий компетентним органом країни-експортера, який підтверджує, що продукт відповідає санітарним нормам. Для певних продуктів, зокрема тваринного походження, виробничі потужності іноземного постачальника мають бути попередньо внесені до національного реєстру. Це означає, що іспанська фабрика, яка виробляє хамон, повинна пройти процедуру апробації або визнання еквівалентності системи контролю, подібну до тієї, що існує в торговельних відносинах між ЄС та Великою Британією. Крім того, імпортована продукція повинна мати маркування мовою країни-імпортера, яке містить повну та достовірну інформацію про продукт, його склад, виробника, термін придатності та імпортера. Це вимога, схожа на ті, що діють в арабських країнах, де все маркування має бути арабською мовою, або в Канаді, де вимагається маркування обома державними мовами — англійською та французькою [19].

1.2. Фактори стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості

Імпорт агропродовольчої продукції регулюється переважно нетарифними заходами, роль яких постійно зростає порівняно з класичними митними тарифами. Це відображає глобальну тенденцію, де ключовим пріоритетом стає безпечність та якість продукції, а не лише фіскальні збори. Для харчових товарів критичне значення мають санітарні та фітосанітарні заходи (SPS), а також технічні бар'єри в торгівлі (TBT). Ці регулювання включають процедури оцінки відповідності, спеціальні вимоги до маркування, кількісні обмеження та імпортні ліцензії. Згідно з аналітичними оцінками UNCTAD, сукупний ефект цих нетарифних заходів для сільськогосподарських товарів еквівалентний приблизно 21% адвалерного тарифу. Це свідчить про значний фінансовий та адміністративний тягар, який вони накладають на імпортерів. Основна частина витрат припадає саме на технічні регулювання (SPS/TBT). Вони є необхідними для забезпечення харчової безпечності, але водночас суттєво підвищують витрати для імпортерів, особливо в країнах із нижчими інституційними та технологічними можливостями [20].

Дослідження FAO та UNCTAD у сфері продовольчої безпеки роблять акцент на подвійній природі SPS та TBT: з одного боку, вони обмежують доступ імпортних товарів за рахунок підвищення трансакційних витрат, з іншого — зменшують ризики харчових отруєнь, поширення шкідників і хвороб тварин, а отже, є необхідним елементом захисту здоров'я населення та сільськогосподарського виробництва. У контексті країн, що розвиваються, включно з Україною, дотримання вимог європейського ринку щодо залишків пестицидів, мікробіологічних показників чи простежуваності продукції часто потребує дорогих інвестицій у лабораторну інфраструктуру, системи НАССР, сертифікацію та аудити, що стримує дрібних і середніх імпортерів від виходу на більш регульовані ринки [21].

Вплив нетарифних заходів на торгівлю агропродовольчою продукцією є неоднозначним, оскільки ці заходи одночасно виступають як бар'єрами, так і інструментами довіри. Хоча жорсткі стандарти часто негативно позначаються на експортерах та імпортерах через збільшення витрат, існують також емпіричні докази того, що такі стандарти, особливо у розвинених країнах, можуть полегшувати укладання контрактів, знижувати інформаційні ризики та сприяти формуванню довгострокових ланцюгів постачання. Ефект для імпорту харчових товарів залежить від здатності підприємств адаптуватися до вимог ключових ринків [22].

Зовнішньоторговельні огляди Світової організації торгівлі (СОТ) фіксують зростання кількості імпортних регуляторних заходів саме у сфері продовольчих товарів, зокрема посилення вимог до маркування, простежуваності, пакування та декларування харчової цінності. Для імпорту харчових товарів в Україну це означає необхідність забезпечення взаємної відповідності стандартів та доведення еквівалентності систем контролю харчової безпеки з основними торговельними партнерами. Одночасно українські імпортери стикаються з необхідністю виконання як міжнародних вимог (Кодекс Аліментаріус, угоди SPS/TBT СОТ), так і специфічних норм ЄС, що ускладнює ціноутворення й підвищує бар'єр входу для нових учасників ринку [23].

Логістична інфраструктура – порти, залізниця, автомобільні коридори, складські та холодильні потужності – є критичним обмежувачем і одночасно детермінантою вартості імпорту харчових товарів. Наприклад, у воєнний період для України відбулася фактична перебудова всієї логістичної моделі торгівлі з ЄС: частка морських перевезень суттєво скоротилася, а навантаження на автомобільний та залізничний транспорт зросло, що спричинило й відповідне зростання логістичних витрат. Попри певну стійкість логістики в напрямку ЄС, вузькі місця – пропускна спроможність прикордонних переходів, нестача спеціалізованих терміналів для швидкопсувних товарів – залишаються важливим фактором, який здатний стримувати нарощування імпорту [24].

Воєнна агресія Росії проти України посилила роль логістичних ризиків як фактора, що визначає доступність імпортованих харчових товарів. Руйнування портової інфраструктури в Одесі та на Дунаї, ракетні удари по зернових терміналах і складських комплексах призводили до періодичного блокування окремих маршрутів і здорожчання страхування вантажів. Міжнародні огляди фіксують значні пошкодження портових потужностей та суден у Чорному морі, що безпосередньо впливало на витрати морського транспорту й змушувало імпортерів переорієнтовуватися на дорожчі маршрути через сухопутні коридори [25].

Разом з тим, у наукових працях, присвячених впливу війни на агропродовольчу торгівлю, наголошується на адаптивності українського та міжнародного бізнесу, попри початковий різкий спад експорту й імпорту у 2022 році, вже у 2023–2024 роках відбулося часткове відновлення торгівлі завдяки переорієнтації маршрутів, розвитку «солідарних шляхів» до ЄС та запуску альтернативних судноплавних коридорів. Однак витрати на перевезення, страхування та логістичні операції залишаються вищими, ніж у довоєнний період, що закладається у кінцеву ціну імпортованих харчових товарів для українських споживачів [26].

Окремий напрям літератури розглядає безпекові ризики як чинник формування вартості логістики та премій за ризик у страхуванні вантажів. Аналітичні звіти міжнародних організацій і think-tank'ів, присвячені впливу війни на глобальну продовольчу безпеку, підкреслюють, що для імпортних і транзитних потоків харчових товарів з України та до України ключовим є не лише фізичне збереження інфраструктури, а й стабільність регуляторного середовища, передбачуваність режиму страхування морських та сухопутних перевезень, а також координація дій між Україною, ЄС і міжнародними фінансовими інституціями [27].

Імпорт харчових товарів стимулюється зміною споживчого попиту, який зростає паралельно зі збільшенням доходів домогосподарств, урбанізацією та диверсифікацією харчових уподобань. Сучасні дослідження продовольчої

безпеки засвідчують, що навіть в умовах певних економічних ризиків та коливань доходів, частина міських споживачів зберігає попит на сегменти з доданою вартістю. Це включає такі нішеві категорії, як органічні продукти, функціональні харчові інгредієнти, готові страви та спеціальні дієтичні продукти. Такий стійкий попит створює нішевий імпортерний попит, який не може бути повною мірою задоволений внутрішнім виробництвом через існуючі технологічні, масштабні або рецептурні обмеження [28].

Зовнішньоекономічна інтеграція України з Європейським Союзом в межах ПВЗВТ та подальше поглиблення договірних відносин розглядаються більшістю дослідників як ключовий чинник активізації як експорту, так і імпорту агропродовольчих товарів. Лібералізація тарифів і часткове зниження нетарифних бар'єрів сприяли нарощуванню взаємного товарообігу, змінам у товарній структурі та посиленню конкуренції на внутрішньому ринку. Водночас авторка підкреслює, що вигоди інтеграції нерівномірно розподіляються між групами товарів: для деяких сегментів імпортер залишається обмеженим через збереження квот або жорстких стандартів [29].

Нові дослідження, присвячені сучасним викликам лібералізації торгівлі між Україною та ЄС, доповнюють цю картину, показуючи, що воєнний чинник, тимчасові безтарифні режими та «зворотні» захисні заходи окремих держав – членів ЄС (наприклад, обмеження імпорту зерна, цукру, м'яса птиці) створюють несталу середньострокову траєкторію для імпортерних потоків. Лібералізація сама по собі не гарантує стабільного зростання імпорту харчових товарів, оскільки політичні цикли, протестний тиск аграріїв у країнах – партнерах та механізми «захисних гальм» можуть оперативно змінювати умови доступу на ринок [30].

Журналістські та аналітичні матеріали, що висвітлюють останні домовленості між Україною та ЄС щодо оновлення торговельного режиму, підтверджують наукові висновки про складну комбінацію стимулюючих і стримуючих чинників. За даними агенції Reuters, у 2025 році сторони досягли попередніх домовленостей про нову конфігурацію сільськогосподарської торгівлі: передбачається підвищення квот для окремих товарів, але водночас –

повернення частини тарифних і кількісних обмежень на «чутливі» позиції. Для імпорту харчових товарів в Україну це означатиме як розширення можливостей асортиментного оновлення та передачі технологій, так і необхідність адаптації до нових тарифних ставок і квотних режимів [31].

З точки зору структури імпорту, активізація імпорту пов'язана не лише з лібералізацією торгівлі, а й з інтеграцією українських компаній у глобальні ланцюги доданої вартості, де використання імпортних інгредієнтів, напівфабрикатів і технологічних добавок є необхідною умовою для виробництва конкурентоспроможної продукції [32].

Зміна обсягів імпорту окремих товарних груп має подвійний вплив на країни-контрагенти: він може бути як позитивним, так і негативним, залежно від внутрішнього виробництва та рівня залежності від зовнішніх поставок. З позиції України, активізація імпорту, зокрема високотехнологічних харчових інгредієнтів, одночасно підвищує стійкість внутрішнього ринку та посилює економічну взаємозалежність з іншими державами [33].

Узагальнюючи підходи різних дослідників, можна зробити висновок, що імпорт товарів харчової промисловості активізується під впливом комплексу факторів: внутрішнього платоспроможного попиту, лібералізації торгівлі та регуляторної гармонізації з Європейським Союзом (ЄС), динаміки воєнних та безпекових ризиків, а також інтеграції українського бізнесу у регіональні та глобальні ланцюги доданої вартості. При цьому баланс між цими стримуючими та стимулюючими чинниками не є статичним, а постійно змінюється під впливом як внутрішньої економічної політики, так і зовнішніх шоків, що й зумовлює актуальність подальших досліджень даної проблематики [34].

1.3. Вплив регіональних зовнішньоторговельних зв'язків країн на імпорт товарів харчової промисловості

У сучасній науковій літературі регіональні торговельні угоди розглядаються як один із ключових інститутів, що формують географію та

структуру світової торгівлі продовольством. Участь країн у множині регіональних торговельних угод істотно підвищує їхню «вбудованість» у глобальну мережу торгівлі продуктами харчування, зменшуючи транзакційні витрати, ризики та інформаційну асиметрію між контрагентами. Дослідники підкреслюють, що саме агропродовольчий сектор є одним із найбільш чутливих до регіональної інтеграції, оскільки для нього одночасно важливі тарифи, нетарифні бар'єри, гармонізація стандартів і координація санітарних та фітосанітарних вимог [35].

Аналітичні розробки Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) підкреслюють, що регіональна інтеграція в агропродовольчій сфері виконує двоїсту функцію. З одного боку, вона посилює продовольчу безпеку через диверсифікацію джерел імпорту та можливість оперативного перерозподілу потоків у разі шоків. З іншого – створює залежність від певних регіональних хабів, стандартів і логістичних маршрутів. У політико-економічній логіці сучасних продовольчих режимів регіональні угоди слугують інструментом не лише лібералізації торгівлі, а й закріплення «зон впливу» головних експортерів продовольства, що особливо помітно у відносинах між ЄС та країнами-постачальниками сировини [36].

Дослідження інтеграції агропродовольчої торгівлі між Європейським Союзом (ЄС) та регіональними блоками, зокрема країнами Всебічного регіонального економічного партнерства (RCEP), показують, що регіональні угоди змінюють не лише обсяги, але й товарну структуру імпорту. Спостерігається збільшення частки готових продуктів і продуктів із високою доданою вартістю, тоді як окремі сегменти сировинних товарів можуть втрачати своє значення. Поглиблення інтеграції веде до зростання взаємної залежності у ключових продовольчих нішах, а також до посилення ролі регіональних ланцюгів доданої вартості у формуванні кінцевого імпорту [37].

Для країн з перехідною економікою, до яких належить Україна, автори сучасних досліджень наголошують на феномені «глибинної» (deer) інтеграції: сирий тарифний режим має другорядне значення порівняно із запровадженням

спільних технічних, екологічних і безпекових стандартів, доступом до єдиного регуляторного простору та інституційним зближенням. Саме глибинна інтеграція в аграрному та харчовому секторах визначає довгострокову структуру імпорту: у ній зростає частка технологічно складних інгредієнтів, насіння, ветеринарних препаратів, харчових інгредієнтів та готових продуктів із високою доданою вартістю [38].

Європейський Союз за останнє десятиліття став для України ключовим партнером як за експортом, так і за імпортом агропродовольчих товарів. Вже у 2023 році на ЄС припадало понад половину зовнішньоторговельного обороту України товарами, причому агропродовольча продукція сформувала значну частку як українського експорту, так і імпорту. Для імпортних потоків це означає, що саме ЄС дедалі більше визначає асортимент і якість готових харчових продуктів, інгредієнтів та технологічних компонентів, які потрапляють на український ринок [39].

Аналіз скасування мит і квот у рамках автономних торговельних заходів ЄС для України після 2022 року, показує, що тимчасове повне відкриття ринку спричинило різке зростання взаємних потоків агропродовольчої продукції. Якщо у сфері експорту України до ЄС це проявилось у стрибку поставок зернових та олійних, то у сфері імпорту – у збільшенні надходження з ЄС готових харчових продуктів, м'ясо-молочної продукції, кондитерських виробів, напоїв, спеціалізованих продуктів для харчової промисловості. Автори наголошують, що вже у 2022–2023 роках імпорт окремих чутливих категорій із ЄС в Україну зростав швидше, ніж загальний товарообіг, що свідчить про формування стійкої структури залежності від європейських постачальників у сегментах із високою доданою вартістю [40].

Щомісячні огляди Європейської комісії щодо агропродовольчої торгівлі фіксують, що ЄС послідовно посилює свою роль як нетто-експортера харчових продуктів, тоді як у регіональному розрізі зростає значення сусідніх із ним ринків – зокрема України – як імпортерів готових харчових товарів і одночасно постачальників сировини. У звітах за 2023–2024 роки підкреслюється, що

український ринок стає важливим напрямом збуту для європейських виробників сирів, молочних продуктів, напоїв, переробленого м'яса, а також функціональних продуктів харчування [41].

Українські дослідники констатують, що регіональна переорієнтація України з ринків СНД на ринок Європейського Союзу супроводжується якісною трансформацією структури імпорту. У ньому збільшується частка продукції з глибоким ступенем переробки, спеціалізованих харчових інгредієнтів, преміальних брендів та органічних продуктів. Підкреслюється, що внутрішні виробники харчової продукції змушені адаптуватися до конкуренції з європейськими компаніями, які мають доступ до масштабних ринків, дешевшого фінансування та розвинених інноваційних екосистем. Це явище, з одного боку, посилює імпорتنі потоки, а з іншого – стимулює модернізацію вітчизняної харчової промисловості [42].

Регіональна інтеграція в агропродовольчій сфері не обмежується тарифами й правовими режимами; вона матеріалізується через конкретні транспортно-логістичні коридори. Повномасштабна війна Росії проти України різко змінила карту регіональних маршрутів постачання продовольства. Звіт ЮНКТАД «A Trade Hope: The Impact of the Black Sea Grain Initiative» показує, що Чорноморська зернова ініціатива дозволила частково відновити морський експорт зернових та олійних із портів України, водночас спричинивши суттєву перебудову маршрутів через дунайські та європейські річкові порти. Ці зміни стосуються не лише експорту, а й імпорту продовольства, оскільки судові та страхові ризики, черги в портах, обмеження пропускної спроможності впливають на собівартість і стабільність імпорту харчових товарів в Україну [43].

Наголошується, що регіональні торговельні зв'язки України із сусідніми країнами ЄС (Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Болгарія) набули подвійного характеру: ці країни виступають як транзитні коридори для українського експорту, але водночас залишаються важливими джерелами імпорту продовольства та харчових інгредієнтів в Україну. Перерозподіл потоків через «коридори солідарності» ЄС створив нові вузькі місця – зокрема

перевантаженість прикордонної інфраструктури й конкуренцію між експортними та імпортними потоками за обмежені потужності залізниць, портів та складських комплексів [44].

Тимчасова лібералізація імпорту агропродовольчої продукції з України до Європейського Союзу супроводжувалася вагомими політичними конфліктами та захисними заходами з боку окремих держав-членів. Аналогічна логіка працює і у зворотному напрямку: підвищені ризики, пов'язані з військовими діями, змушують європейських та інших регіональних постачальників переоцінювати ризик роботи на українському ринку. Це впливає на структуру та вартість імпортних контрактів, вимоги до страхування, умови поставок (Incoterms) та розподіл витрат між імпортерами і постачальниками. Таким чином, регіональний вимір логістичних ризиків безпосередньо трансформується у цінові та кількісні параметри імпорту харчових товарів [45].

Сучасні наукові й аналітичні дослідження констатують, що для України регіональна інтеграція з Європейським Союзом означає не лише доступ до єдиного ринку, а й необхідність глибокого перегляду державної торговельної та промислової політики. Успішна інтеграція вимагає одночасно трьох груп рішень.

По-перше, необхідно відстоювати максимально лібералізований режим торгівлі з ЄС, мінімізуючи тарифні та нетарифні бар'єри.

По-друге, потрібні значні інвестиції в державні інституції контролю якості та безпечності харчових продуктів.

По-третє, важливо переорієнтувати державну підтримку з прямих субсидій на розвиток інфраструктури, інновацій та людського капіталу.

Ці заходи визначають спроможність країни використовувати можливості імпорту для модернізації харчової промисловості, а не лише для пасивного споживання імпортних товарів [46; 47].

У документах українських бізнес-асоціацій, присвячених поглибленню торгівлі між Україною та ЄС, наголошується на необхідності системної адаптації внутрішнього регуляторного поля до вимог єдиного ринку: гармонізації технічних регламентів, процедур сертифікації, стандартів безпечності й

маркування харчових продуктів. Зокрема, у «Стратегічних рекомендаціях щодо поглиблення торговельно-економічних відносин між Україною та ЄС» Федерації роботодавців України акцент робиться на розвитку прикордонної та портової інфраструктури, підтримці інвестицій у холодові логістичні ланцюги, а також на створенні умов для притоку прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість, орієнтовану на експорт та імпортозаміщення [47; 48; 59].

Потенційне загострення торговельних суперечок навколо агропродовольчого імпорту з України до Європейського Союзу, на яке вказують як європейські, так і українські дослідники, робить актуальним питання балансування між лібералізацією та захистом національних виробників. З одного боку, надмірний протекціонізм у країнах–торговельних партнерах може обмежити доступ українських продовольчих товарів на ринки. З іншого боку, Україна сама має уникати політик, які створюють асиметричні умови конкуренції для внутрішніх виробників порівняно з імпортом (наприклад, через непослідовне застосування стандартів або вибіркові пільги). Це вимагає прозорості, прогнозованої та узгодженої з європейським правом системи регулювання імпорту харчових товарів [39].

Для підприємств харчової промисловості регіональна інтеграція означає стратегічну необхідність перегляду бізнес-моделей: від орієнтації лише на внутрішній ринок – до включення в регіональні ланцюги доданої вартості. Імпорт у цьому контексті виступає не стільки загрозою, скільки ресурсом модернізації – через залучення передових технологічних компонентів, інгредієнтів, ноу-хау, управлінських практик та стандартів. Однак наукові дослідження підкреслюють, що скористатися цими можливостями зможуть насамперед ті компанії, які інвестують у підвищення якості продукції, сертифікацію за європейськими стандартами, удосконалення логістики та маркетингу. Для інших посилення конкуренції з боку імпортованих товарів може стати чинником витіснення з ринку [41; 51].

Висновки до розділу 1

У першому розділі було уточнено економічну сутність імпорту товарів харчової промисловості та показано його місце в системі міжнародної торгівлі й національної продовольчої політики. Імпорт продовольчих товарів розглянуто як багатовимірне явище, в якому поєднуються виробничий, споживчий, інституційний та соціально-економічний виміри. Він одночасно забезпечує завантаження виробничих потужностей харчової промисловості, задоволення попиту населення, реалізацію зовнішньоекономічної стратегії держави та формування продовольчої безпеки. Таке трактування узгоджується з сучасними підходами українських і зарубіжних дослідників до аналізу агропродовольчої торгівлі.

Критичний огляд досліджень дозволив систематизувати чинники, що впливають на імпорт харчових товарів. Ці фактори можна поділити на стримуючі та стимулюючі. Стримуючими факторами є тарифні та нетарифні бар'єри (санітарні заходи, техрегламенти, вимоги до маркування), логістичні обмеження, макроекономічна нестабільність та державна політика імпортозаміщення. Стимулюючими чинниками виступають лібералізація торгівлі та гармонізація регулювання з ЄС, розвиток інфраструктури, зміна споживчих уподобань у бік спеціалізованих продуктів, а також інтеграція підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості.

Особливу увагу приділено ролі регіональних зовнішньоторговельних зв'язків. Показано, що регіональна інтеграція впливає на імпорт харчових товарів через канали торговельних угод і регуляторної гармонізації, просторової близькості та доступу до інфраструктури, інтеграції в регіональні виробничі ланцюги, а також через політичні й безпекові фактори.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІМПОРТУ УКРАЇНИ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС

2.1. Аналіз стану та динаміки показників імпорту України товарів харчової промисловості в умовах активізації зовнішньоторговельного співробітництва з ЄС

Більшість країн, у тому числі Україна, прагне до самозабезпечення харчовими продуктами, розвиток цієї галузі економіки забезпечує захист від природних катаклізмів, створює нові робочі місця, стимулює отримання більших доходів у локальних виробників і більше наповнення податками державного бюджету. Безумовно, повномасштабне вторгнення росії призвело до змін у імпортній діяльності України на ринках продовольчих товарів, але в цілому дані ілюструють високу адаптивність та стійкість українського агропродовольчого та харчового сектору до викликів повномасштабного вторгнення. Скорочення імпорту певних базових продуктів є результатом заміщення їх внутрішнім виробництвом, що зміцнює продовольчу безпеку країни. Наприклад, спостерігається зменшення імпорту свинини у 20 разів та молока у 3 рази, що свідчить про успішні процеси імпортозаміщення. Українські виробники, попри втрати частини територій та інфраструктури, змогли переорієнтувати виробництво та задовольнити внутрішній попит. Це стало можливим завдяки запровадженню урядових програм грантів для розвитку переробних підприємств, що стимулювало бізнес інвестувати у власне виробництво. Аграрії продовжують працювати в надскладних умовах, адаптуючи логістику та виробничі процеси. Наразі Україна не імпортує нічого зайвого, зосереджуючи закупівлі на тих категоріях, які не можуть бути вироблені всередині країни через кліматичні умови або є сезонним доповненням. Екзотичні товари, такі як кава, какао, чай, морепродукти та певні фрукти, залишаються стабільними статтями імпорту. Закупівлі огірків та помідорів з Туреччини компенсують внутрішній

дефіцит у міжсезоння. Між тим, хоча внутрішнє виробництво зміцнюється, аграрний сектор зазнає колосальних втрат через війну, які оцінюються в мільярди доларів. Зростають виробничі витрати, зокрема на паливо та логістику, що впливає на кінцеву ціну продукції. Однак загальний баланс попиту та пропозиції показує, що внутрішній ринок повністю забезпечений основними видами продовольства вітчизняного виробництва. Ці дані демонструють значний потенціал українського агросектору та його здатність швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури навіть під час війни.

В цілому, товарна структура імпорту аграрної та готової харчової продукції України в період 2022–2024 рр. зазнала змін, але її основні категорії залишаються відносно стабільними. Україна переважно імпортує продукти, які не виробляє у достатній кількості або які не є характерними для її кліматичної зони. Основні позиції в структурі імпорту агропродовольчої продукції України протягом 2022–2024 років включають:

- Риба та морепродукти: це стабільно одна з найбільших категорій імпорту, що зумовлено відсутністю власного морського вилову в достатніх обсягах.
- Плоди, ягоди та горіхи: імпорт екзотичних фруктів (наприклад, цитрусових, бананів), а також певних видів ягід та горіхів, які не вирощуються в Україні, займає значну частку.
- Алкогольні та безалкогольні напої: включає широкий асортимент продукції, від вин до різних видів соків та вод.
- Вироби з какао: сюди відносяться шоколад та інші кондитерські вироби, сировина для яких (какао-боби) в Україні не виробляється.
- Тютюнові вироби: займають помітну частку в структурі імпорту.
- Овочі: імпорт певних овочів, зокрема помідорів та огірків з Туреччини, є сезонним і покликаний задовольнити внутрішній попит у міжсезоння.
- Молочна продукція та сири: хоча внутрішнє виробництво зросло і імпорт молока зменшився втричі порівняно з довоєнним періодом, ці категорії все ще присутні в імпорті.

Динаміка імпорту у 2022-2024 роках демонструє, що у 2022 році загальний імпорт продовольства та аграрної продукції знизився майже на чверть порівняно з довоєнним рівнем через порушення логістичних ланцюгів та загальну невизначеність, спричинену повномасштабним вторгненням. Ситуація стабілізувалася у 2023 році, і імпорт агропродовольчої продукції відновився, зрісши на 16% порівняно з 2022 роком. За попередніми даними у 2024 році, імпорт аграрної продукції з країн ЄС продовжив зростати, що свідчить про подальшу стабілізацію ринку. Важливою тенденцією цього періоду стало успішне імпортозаміщення деяких базових продуктів, зокрема свинини та молока, виробництво яких в Україні значно зросло, зменшивши залежність від зовнішніх поставок. Водночас, Україна продовжує покладатися на імпорт специфічних та екзотичних товарів, що є характерним для раціональної структури зовнішньої торгівлі [52]. В цілому продемонструвати зміни в товарній структурі імпорту аграрної та готової харчової промисловості України можна за допомогою таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Товарна структура імпорту аграрної та готової
харчової продукції в 2022-2024 рр.

Товарна категорія	2022		2023		2024		
	тис. дол. США	у % до 2021	тис. дол. США	у % до 2022	тис. дол. США	у % до 2023	у % до загального обсягу
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1175217,1	73,7	1343798,8	114,3	1475515,9	109,8	2,1
01 живі тварини	62577,5	68,5	80568,1	128,7	86720,6	107,6	0,1
02 м'ясо та їстівні субпродукти	209944,3	97,9	142069,6	67,7	103490,5	72,8	0,1
03 риба і ракоподібні	627489,9	71,7	804619,4	128,2	929694,5	115,5	1,3
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	248225,9	64,6	290247,9	116,9	323883,3	111,6	0,5

05 інші продукти тваринного походження	26979,5	94,6	26293,8	97,5	31727,0	120,7	0,0
II. Продукти рослинного походження	1926951,0	90,4	2114913,5	109,8	2228864,8	105,4	3,1
06 живі дерева та інші рослини	48582,4	65,9	44018,9	90,6	55410,1	125,9	0,1
07 овочі	352510,7	140,8	373776,7	106,0	340508,0	91,1	0,5
08 їстівні плоди та горіхи	662800,5	79,3	813504,4	122,7	866731,4	106,5	1,2
09 кава, чай	274970,1	103,1	294327,1	107,0	360037,0	122,3	0,5
10 зернові культури	153676,8	92,5	119178,5	77,6	111242,0	93,3	0,2
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	43262,9	73,2	25951,0	60,0	29331,3	113,0	0,0
12 насіння і плоди олійних рослин	359175,6	79,9	411139,5	114,5	429914,3	104,6	0,6
13 шелак природний	30063,7	107,9	31754,9	105,6	34642,2	109,1	0,0
14 рослинні матеріали для виготовлення	1908,4	124,4	1262,3	66,1	1048,4	83,1	0,0
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	293884,8	66,2	248448,4	84,5	280618,8	112,9	0,4
IV. Готові харчові продукти	2645077,4	73,9	3255630,2	127,4	3658551,8	112,4	5,2
16 продукти з м'яса, риби	142624,3	78,2	172512,2	121,0	198696,9	115,2	0,3
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	70192,2	40,9	100605,4	143,3	104979,2	104,3	0,1
18 какао та продукти з нього	246445,9	55,8	343761,4	139,5	504787,8	146,8	0,7
19 готові продукти із зерна	246362,6	84,7	260446,2	105,7	285935,8	109,8	0,4
20 продукти переробки овочів	215047,5	82,1	279196,9	129,8	282618,8	101,2	0,4
21 різні харчові продукти	415238,1	74,0	473487,5	114,0	548781,9	115,9	0,8

22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	489770,4	68,1	718972,5	146,8	808141,1	112,4	1,1
23 залишки і відходи харчової промисловості	361770,3	104,3	410741,1	113,5	433544,8	105,6	0,6
24 тютюн і промислові замітники тютюну	457626,0	76,0	495907,2	134,9	491065,6	99,0	0,7

Джерело: складено за [52]

Згідно із даними таблиці 1.1. за категорією «Живі тварини; продукти тваринного походження» у 2024 році спостерігається зростання на 9,8%, за категорією «Продукти рослинного походження» зростання 5,4%, за категорією «Жири та олії тваринного або рослинного походження» зростання 12,99%, за категорією «Готові харчові продукти» - зростання 12,4%. В готових харчових продуктах найбільше зростання до показника 2023 року спостерігається за какао та продуктами з нього (+46,8%), різними харчовими продуктами (+15,9%), продуктами з м'яса, риби (+15,2%). Падіння спостерігається за категорією «тютюн і промислові замітники тютюну» (-1%) до показника 2023 року.

Динаміку за основними обраними товарними категоріями, які є важливими для забезпечення харчового імпорту України, продемонстровано нижче (Рис. 2.1 – 2.8).

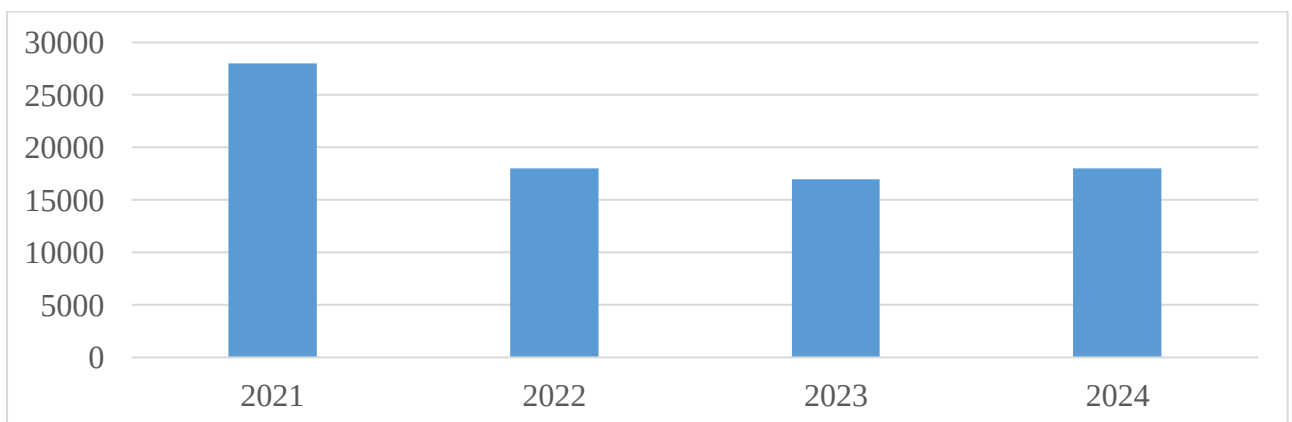

Рис. 2.1. Зміни в імпорті Україною сирів за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

За даними Рис. 2.1. можемо відзначити, що після початку повномасштабного вторгнення відбулось зниження загального імпорту сирів, яке у 2024 році у порівнянні із 2021 роком склало -35,71%.

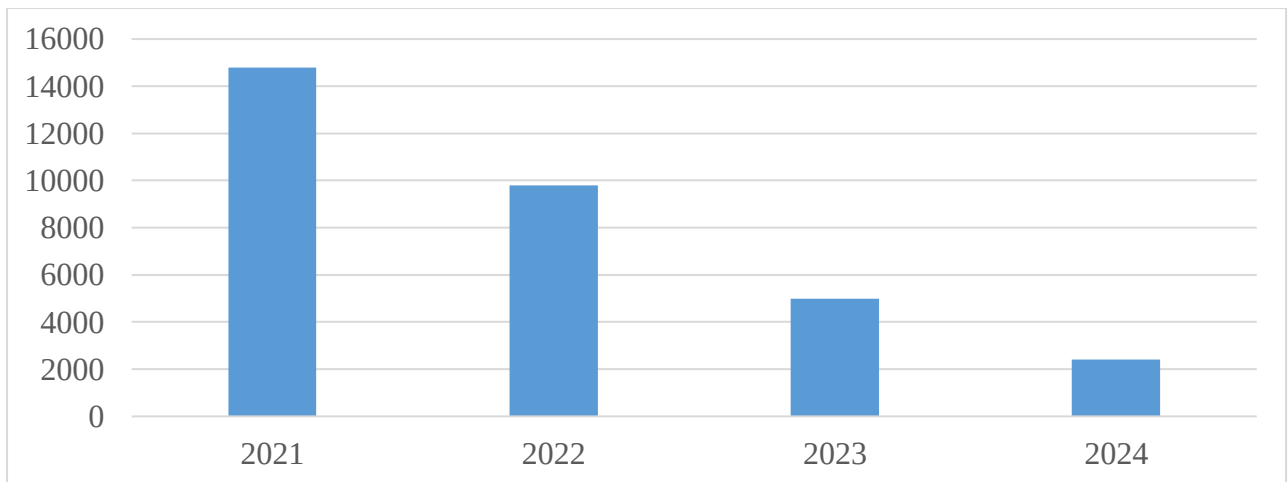

Рис. 2.2. Зміни в імпорті Україною молока і сметани за 2021-2024 рр, тон
Джерело: складено за [53]

Згідно даними Рис. 2.2. можна зробити висновок, що спостерігається суттєве падіння імпорту молока та сметани, яке у 2024 році порівняно із 2021 склало -83,78%.

Відзначимо також, що у 2021 році в Україну завезли 11 тис. тонн польського молока, 1,7 тис. тонн масла і 22 тис. тонн сиру, у довоєнний час серед експортерів цих товарів лідирувала Польща, але після початку повномасштабної війни ситуація кардинально змінилась. У 2024 році лише 951 тонна молока приїхала в Україну з Польщі, що в 11 разів менше, ніж у 2021-му. Така сама ситуація і з маслом: 567 тонн у 2024-му, а це втричі менше, ніж до повномасштабного вторгнення. Сиру завезли на 6 тис. тонн менше. На таке кардинальне зменшення імпорту вплинуло кілька чинників, зокрема й девальвація гривні. Якщо у 2022 році курс долара в Україні становив 27 грн, то на 2024 рік він сягнув позначки 40–41 грн. Девальвація робить імпорт неконкурентоспроможним, бо закуповувати товар через знецінення національної валюти стає дорожче, ніж виробляти його на місці. Зменшенню імпорту молокопродуктів посприяв також розвиток їх промислового виробництва та

обробки. Темпи приросту виробництва молока-сировини в промисловому секторі України від початку 2025 року були одними з найвищих у Європі та світі. Такий успіх був досягнутий, зокрема, завдяки інвестиціям виробників у селекцію корів, кормозаводи, що допомагає заощаджувати на кормі, а також у роботизацію, що звільняє від зайвих витрат.

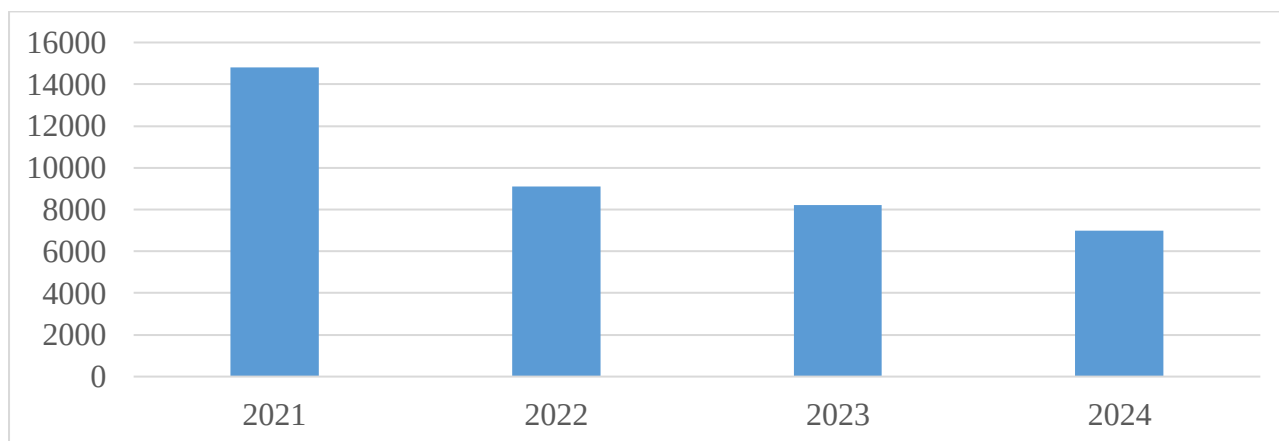

Рис. 2.3. Зміни в імпорті Україною кисломолочних продуктів за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

Таку само тенденцію відмічаємо і за категорією імпорту кисломолочних продуктів, у даному випадку падіння обсягів у 2024 році порівняно із 2021 склало 52,7%.

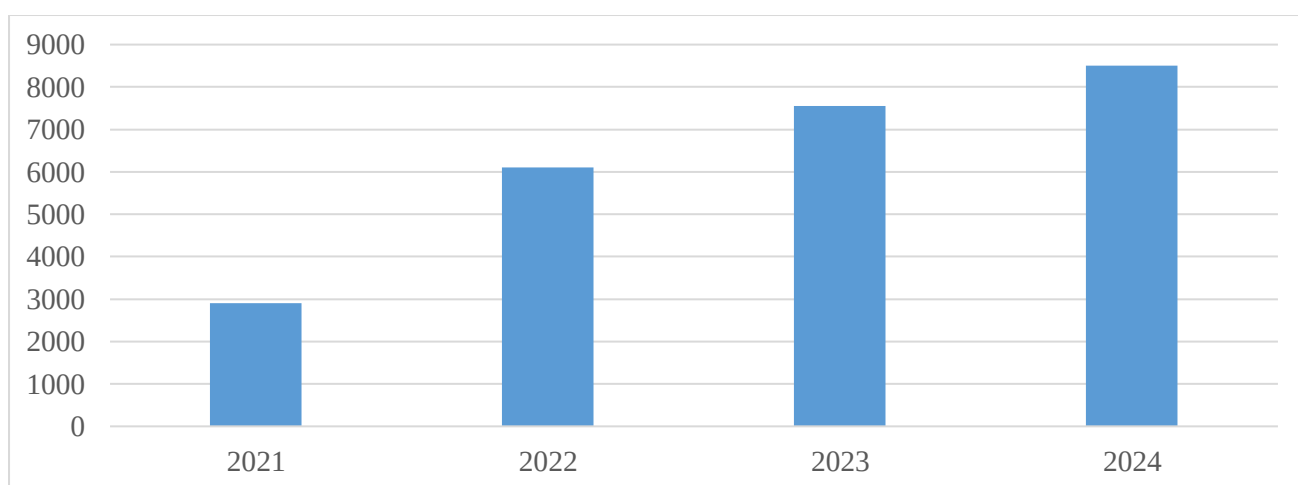

Рис. 2.4. Зміни в імпорті Україною яєць за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

Інша ситуація відмічається, якщо аналізувати дані щодо імпорту яєць (Рис. 2.4), тут спостерігається зростання обсягів імпорту у 2024 році порівняно із 2021 на 193,10%. У 2024-му Україна завезла 8,6 тис. тонн яєць переважно з Нідерландів, Чехії та Німеччини. Зокрема, імпортувати яйця з Нідерландів Україна почала лише у 2022-му. Ситуацію можна пояснити втратою потужностей, наприклад, у 2022 році на Чорнобаївській птахофабриці загинуло понад 4 млн курей, ця фабрика була однією з найбільших у Європі з виробництва яєць.

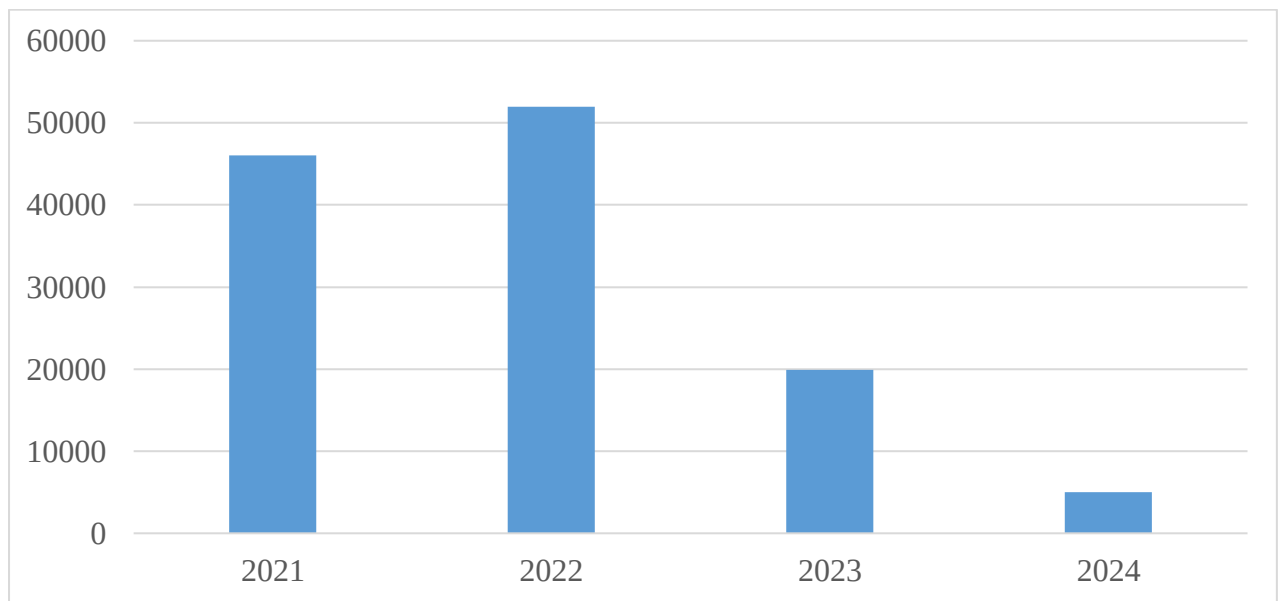

Рис. 2.5. Зміни в імпорті Україною свинини (свіжої, охолодженої або замороженої) за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

Відносно імпорту свинини відзначається, що у 2024 році порівняно із 2021 відбулось різке падіння обсягів імпорту, яке склало - 89,13%.

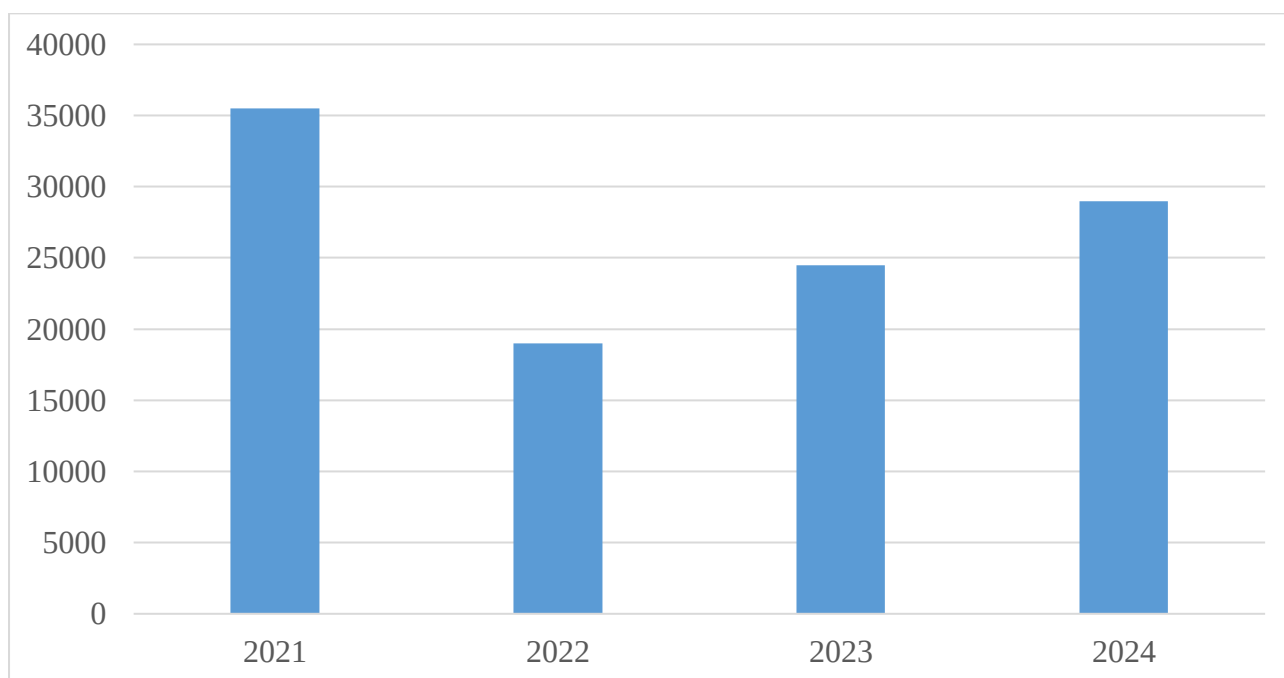

Рис. 2.6. Зміни в імпорті Україною риби (свіжої або охолодженої) за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

Згідно із Рис. 2.6 можемо спостерігати, що хоча у 2022 році зафіксоване падіння обсягів імпорту риби, між тим надалі спостерігається їх поступове відновлення, падіння у 2024 році порівняно із 2021 склало всього -18,31%.

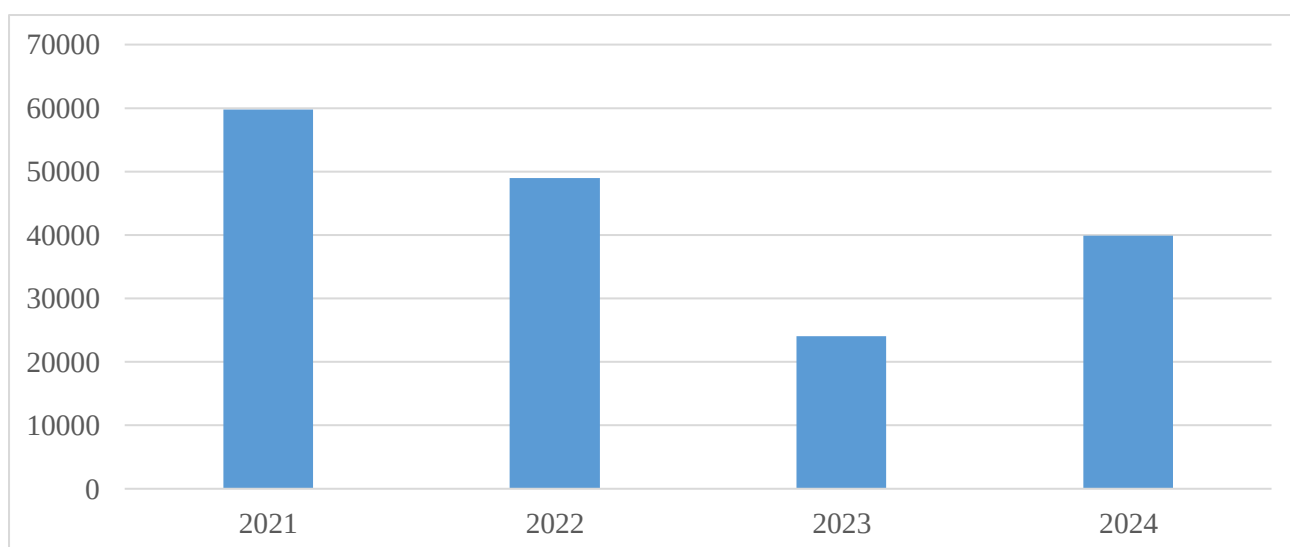

Рис. 2.7. Зміни в імпорті Україною макаронних виробів за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

Доволі суттєво впали обсяги імпорту макаронних виробів у 2024 році порівняно із 2021 роком, імпорт цих харчових продуктів впав на -33,38%.

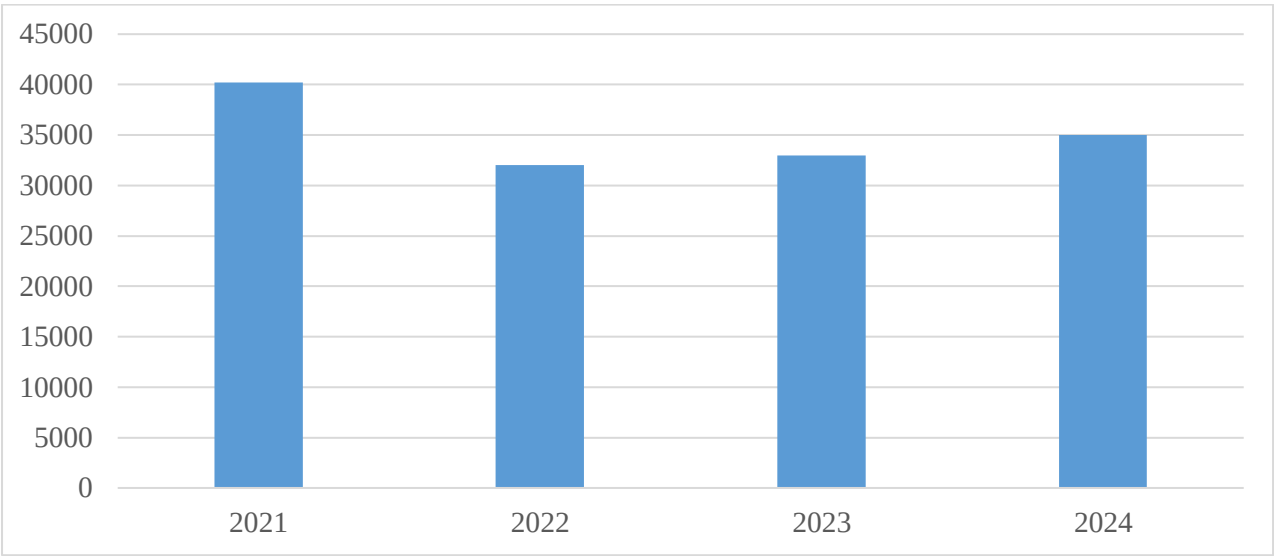

Рис. 2.8. Зміни в імпорті Україною випічки та солодоців за 2021-2024 рр, тон

Джерело: складено за [53]

У категорії «випічка та солодоці» також відмічається падіння обсягів імпортування, яке у 2024 році порівняно із показником 2021 року склало -12,93%.

Надалі узагальнимо статистику індексів фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі у імпорті України товарів в 2022-2024 році (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Індекси фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі у імпорті України товарів аграрної та харчової промисловості в 2024 році

Код і назва товарів згідно з УКТ ЗЕД	2022		2023		2024	
	Індекс фізичного обсягу	Індекс цін	Індекс фізичного обсягу	Індекс цін	Індекс фізичного обсягу	Індекс цін
01 живі тварини	93,3	85,7	114,8	112,2	96,9	111,1
02 м'ясо та їстівні субпродукти	81,9	118,4	60,9	110,4	67,4	108,6
03 риба і ракоподібні	59,5	117,6	116,5	109,9	112,6	102,7
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	96,4	113,7	106,7	109,6	108,5	102,9

05 інші продукти тваринного походження	51,7	158,1	63,5	153,3	99,9	121,0
06 живі дерева та інші рослини	60,7	125,5	79,3	113,6	102,7	123,2
07 овочі	51,4	129,9	84,3	125,6	82,6	110,3
08 їстівні плоди та горіхи	86,0	126,5	107,3	114,2	99,4	107,3
09 кава, чай	60,7	122,0	99,0	108,0	106,5	114,9
10 зернові культури	73,5	133,0	81,7	95,1	93,3	100,0
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	68,0	137,5	56,0	107,0	122,5	91,6
12 насіння і плоди олійних рослин	173,6	108,9	107,2	106,7	92,1	113,5
13 шелак природний	71,8	116,4	89,3	118,2	124,7	87,5
14 рослинні матеріали для виготовлення	97,9	160,1	64,9	100,7	90,3	92,9
15 жири та олії тваринного або рослинного походження	78,5	130,8	91,4	92,0	106,2	106,7
16 продукти з м'яса, риби	91,1	123,3	98,6	122,4	109,7	105,3
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	103,0	111,8	103,0	138,8	93,7	111,6
18 какао та продукти з нього	61,2	95,5	110,7	126,1	92,5	158,7
19 готові продукти із зерна	55,2	112,5	85,6	123,5	108,3	101,4
20 продукти переробки овочів	106,6	110,3	114,4	113,3	88,6	114,3
21 різні харчові продукти	57,0	105,8	97,9	116,4	107,0	108,4
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	60,1	94,7	125,5	116,9	111,1	101,1
23 залишки і відходи харчової промисловості	73,0	119,7	99,2	114,4	105,5	100,0
24 тютюн і промислові замітники тютюну	27,9	92,2	103,9	103,9	88,3	112,5

Джерело: складено за [52]

Згідно з даними Таблиці 2.2. можна дійти висновку, що у 2020-2024 році найбільше зростання індексів фізичного обсягу спостерігалось на алкогольні і безалкогольні напої та оцет, продукцію борошномельно-круп'яної промисловості, рибу і ракоподібні, продукти з м'яса, риби. Падіння індексу фізичного обсягу спостерігалось на тютюн і промислові замітники тютюну, продукти переробки овочів, какао та продукти з нього, рослинні матеріали для виготовлення. Індокси цін найбільше зросли у 2024 році на такі товари як тютюн і промислові замітники тютюну, продукти переробки овочів, насіння і плоди

олійних рослин, живі дерева та інші рослини, живі тварини; падіння індексів цін в імпорті у 2024 році перш за все продемонстрували рослинні матеріали для виготовлення, продукція борошномельно-круп'яної промисловості.

Тепер безпосередньо перейдемо до аналізу товарної структури імпорту аграрної та харчової продукції з країн ЄС в Україну в 2022-2024 роках, яка була зосереджена переважно на продуктах з високою доданою вартістю, зокрема напоях, рибі та морепродуктах, фруктах, а також готовій молочній продукції. Незважаючи на значний експорт сировини з України до ЄС, імпорт з Євросоюзу до України складався з більш перероблених та специфічних продуктів.

Напої (алкогольні та безалкогольні): ця категорія була найбільшою за вартістю імпорту з ЄС, наприклад, у 2024 році її обсяг склав близько 484 млн доларів США.

Риба і морепродукти: значна частка імпорту припадала на рибу та ракоподібних, що становить близько 70% у категорії імпорту продуктів тваринного походження до ЄС загалом. Це також одна з ключових позицій імпорту в Україну.

Плоди, ягоди та горіхи: імпорт цих продуктів також займав помітне місце, задовольняючи внутрішній попит.

Молочна продукція: сири та інші молочні продукти мали значну частку, зростаючи у вартості в період 2022-2024 років.

Готові продукти на основі зернових: імпорт готових зернових продуктів також був суттєвим.

Продукти переробки: загалом, імпортувалася продукція з високим ступенем переробки, що відрізняло структуру імпорту від сировинно-орієнтованого експорту України до ЄС [54].

Таблиця 2.3

Товарна структура імпорту товарів с/г та харчової промисловості з
країнами ЄС в 2021-2024 році

Рік/ Код і назва товарів згідно з УКТ ЗЕД	2021			2023			2024		
	тис.дол. США	у % до 2020	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до 2022	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до 2023	у % до загального обсягу
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	753791,9	123,1	2,6	608744,4	101,1	1,9	632354,1	103,9	1,8
01 живі тварини	89480,5	113,0	0,3	80245,1	128,7	0,2	86519,9	107,8	0,2
02 м'ясо та їстівні субпродукти	204150,9	138,0	0,7	133320,2	64,6	0,4	91428,6	68,6	0,3
03 риба і ракоподібні	107218,2	118,8	0,4	100040,5	118,8	0,3	125864,2	125,8	0,4
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	343881,7	119,0	1,2	288522,0	119,2	0,9	318943,5	110,5	0,9
05 інші продукти тваринного походження	9060,6	153,5	0,0	6616,6	95,8	0,0	9597,8	145,1	0,0
II. Продукти рослинного походження	658421,1	106,2	2,3	685313,4	100,3	2,1	739703,1	107,9	2,1
06 живі дерева та інші рослини	60714,6	151,7	0,2	38952,4	98,8	0,1	49972,0	128,3	0,1
07 овочі	106557,5	112,7	0,4	146521,0	79,9	0,4	130191,3	88,9	0,4
08 їстівні плоди та горіхи	112210,8	86,2	0,4	128009,9	122,1	0,4	138868,4	108,5	0,4
09 кава, чай	109967,2	101,9	0,4	132865,8	105,5	0,4	164953,0	124,2	0,5
10 зернові культури	91862,5	99,0	0,3	56049,4	74,0	0,2	51005,4	91,0	0,1
11 продукція борошномельно- круп'яної промисловості	17207,2	136,4	0,1	20707,2	130,6	0,1	26725,1	129,1	0,1
12 насіння і плоди олійних рослин	146345,6	114,1	0,5	146186,4	116,0	0,4	162486,2	111,2	0,5
13 шелак природний	13446,1	101,0	0,0	15786,1	133,0	0,0	15405,6	97,6	0,0
14 рослинні матеріали для виготовлення	109,5	207,7	0,0	235,3	366,4	0,0	96,1	40,8	0,0
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	88610,9	127,2	0,3	91273,0	92,9	0,3	102759,1	112,6	0,3
IV. Готові харчові продукти	2263244,2	121,0	7,8	2249578,5	129,4	6,9	2502009,9	111,2	7,0
16 продукти з м'яса, риби	80921,4	123,8	0,3	86537,3	99,7	0,3	94024,9	108,7	0,3
17 цукор і кондитерські вирази з цукру	80702,2	179,6	0,3	62136,5	141,8	0,2	66674,2	107,3	0,2
18 какао та продукти з нього	259502,7	114,2	0,9	213455,0	134,5	0,7	289121,8	135,4	0,8

19 готові продукти із зерна	248900,7	120,0	0,9	233486,5	113,0	0,7	258091,7	110,5	0,7
20 продукти переробки овочів	131607,6	121,2	0,5	165436,6	119,0	0,5	163196,1	98,6	0,5
21 різні харчові продукти	386183,7	119,2	1,3	342901,8	118,5	1,1	404910,1	118,1	1,1
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	410855,5	122,5	1,4	436411,9	141,8	1,3	484140,6	110,9	1,4
23 залишки і відходи харчової промисловості	287107,9	123,1	1,0	351516,8	121,1	1,1	356426,6	101,4	1,0
24 тютюн і промислові замінники тютюну	377462,6	116,4	1,3	357696,0	165,0	1,1	385423,9	107,8	1,1

Джерело: складено за [52]

Можемо зробити висновок, що якщо 2021 році, тобто до початку повномасштабного вторгнення найбільшу частку у загальному імпорті України займали такі категорії імпорту як тютюн і промислові замінники тютюну, алкогольні і безалкогольні напої та оцет, різні харчові продукти, молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед, то у 2024 році найбільшу частку мали тютюн і промислові замінники тютюну та алкогольні і безалкогольні напої та оцет. За аналізований період у загальному імпорті найбільш суттєво впала частка імпорту м'яса та їстівних субпродуктів та молока та молочних продуктів, яйця птиці; натурального меду.

Між тим загальний обсяг імпорту агропродукції з ЄС в Україну зростав протягом зазначеного періоду. Наприклад, у січні-вересні 2023 року імпорт збільшився на 19% порівняно з аналогічним періодом 2022 року, досягнувши 2,5 млрд євро. У 2024 році імпорт зріс ще на майже 9% у вартісному вираженні порівняно з попереднім роком [52].

Основними партнерами з імпорту товарів агропромислового комплексу з ЄС були Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Польща та Італія (Табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні країни та продукція імпорту з ЄС (2024 рік)

Країна імпорту	Основні імпортовані продукти (аграрні/харчові)
Польща	Молочні продукти (зокрема сири), овочі, фрукти, м'ясопродукти, готові харчові продукти.
Німеччина	Різні харчові продукти, екстракти та концентрати, кондитерські вироби (какао та шоколад), напої.
Італія	Напої (алкогольні та безалкогольні), кавові продукти, макаронні вироби, фрукти, оливкова олія.
Нідерланди	Риба та морепродукти, насіння олійних культур, продукти для годування тварин (корми).
Франція	Напої, різноманітні готові харчові продукти, продукти переробки.
Іспанія	Риба та морепродукти, фрукти, овочі, оливкова олія.

Джерело: складено за [52]

Щодо імпорту з ЄС, то Україна закуповує в основному олійні культури, какао-пасту і порошок, тютюнову сировину, смажені каву і чай, сигари і сигарети (Рис. 2.9).

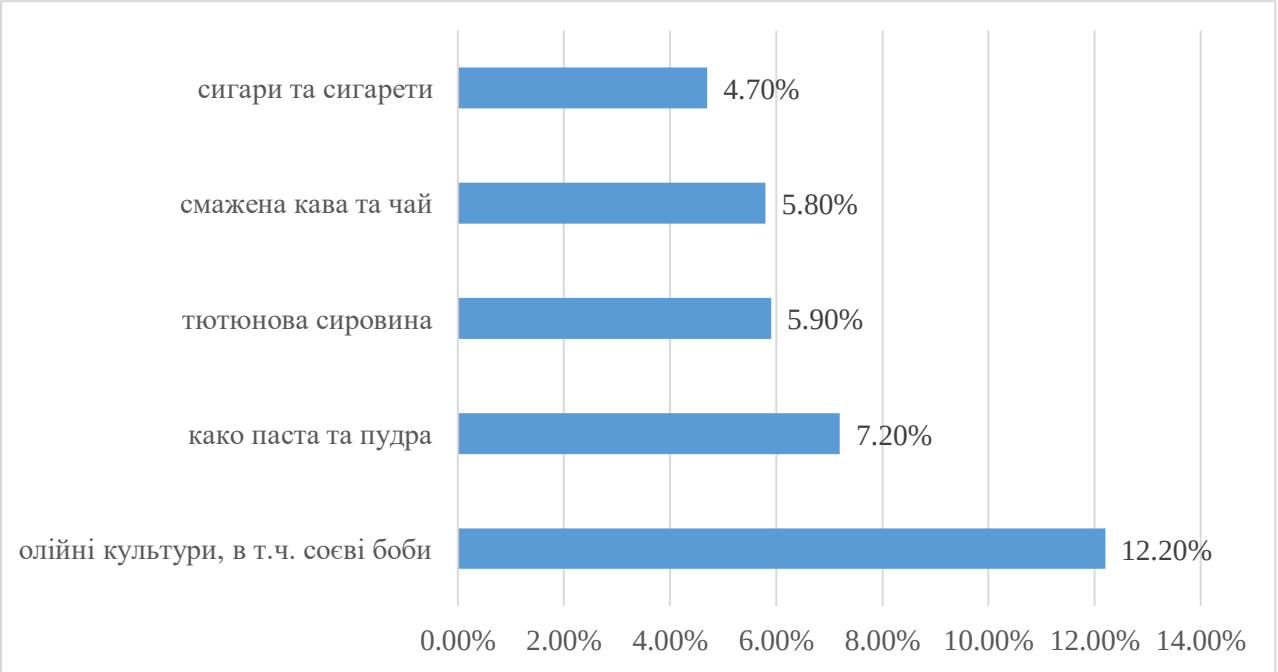

Рис. 2.9 Частка основних товарів імпорту України з ЄС товарів с/г та харчової промисловості, 2023

Джерело: складено за [53]

Порівняння України в залежності від імпорту продуктів харчування з країнами ЄС демонструє зростаючу залежність від європейських поставок високомаржинальної продукції, тоді як Україна залишається великим експортером сировини до ЄС. Торговельний баланс між Україною та ЄС загалом позитивний для ЄС. Натомість імпорт з ЄС складається з продуктів із високим ступенем переробки та доданою вартістю, таких як риба, напої, фрукти, овочі, молочна продукція та вироби з какао. За 2024 рік імпорт агропродовольчої продукції в Україну зріс, досягнувши значних обсягів (близько 7,82 млрд доларів США з усіх країн, значна частка припадає на ЄС). Головними країнами-постачальниками з ЄС є Польща, Німеччина, Італія, Нідерланди та Іспанія. Ці країни відіграють роль як логістичних хабів, так і великих виробників широкого асортименту харчових продуктів. Залежність від імпорту з ЄС зросла після повномасштабного вторгнення через руйнування внутрішніх виробництв та логістичних ланцюгів. Це робить внутрішній ринок чутливим до зовнішніх цінових коливань та регуляторних змін в ЄС, що іноді спричиняє торговельні суперечки, наприклад, щодо обмежень на імпорт української агропродукції до деяких східноєвропейських країн.

Також можна провести порівняння залежності України від імпорту продуктів харчування порівняно із іншими країнами ЄС. Для порівняння було обрано країн-засновницю ЄС, Францію, яка є розвинутою економікою, та Румунію, яка вступила до ЄС у 2007 році (Рис. 2.10).

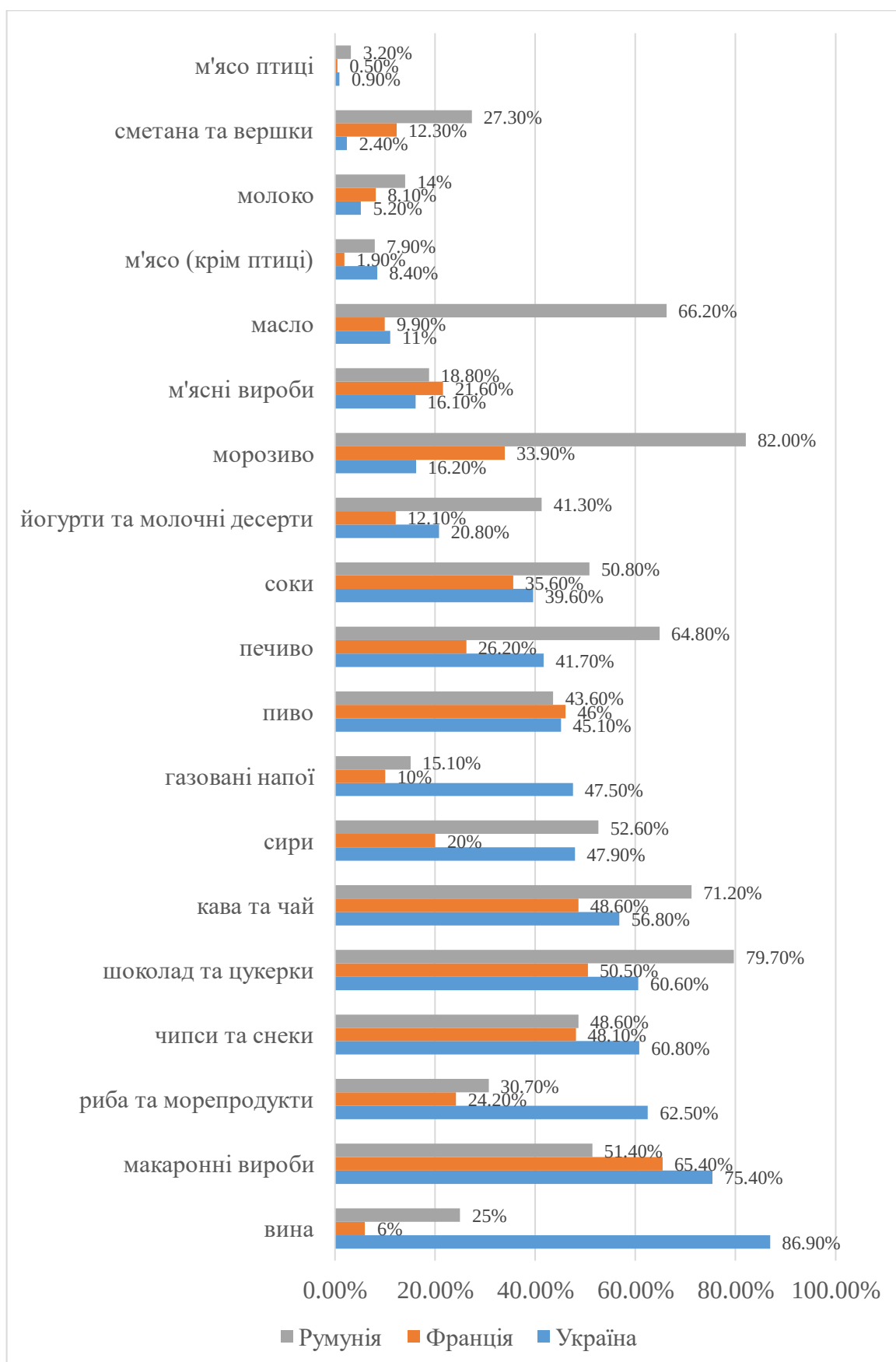

Рис. 2.10. Залежність України від імпорту продуктів харчування порівняно із Францією та Румунією у 2024 році, %

Джерело: складено за [53]

Згідно із наданими даними можна зробити висновок, що лідером за часткою харчових продуктів, вироблених всередині країни, є Франція. Україна має високу залежність і імпорту вина (86%), макаронних виробів (75,4%), риби та морепродуктів (62,5%), снєків та чіпсів (60,8%), шоколаду та цукерок (60,6%). Найнижчий ступінь імпортової залежності відмічається в таких категоріях харчових продуктів як м'ясо (8,4%) та м'ясо птиці (0,9%), молоко (5,2%), сметана та вершки (2,4%).

Зменшенню імпортової залежності може посприяти зміцнення позицій українських виробників на внутрішньому ринку, але уряд має докладати більше зусиль і підтримувати локальних виробників у боротьбі з імпортом. Зокрема, можна відзначити ініціативу «Зроблено в Україні», яку уряд ініціював з 2023 року, але потрібні і більш дієві механізми підтримки національного виробництва харчових продуктів.

2.2. Аналіз положень зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС в контексті стимулювання імпорту харчових продуктів

Імпорт харчових продуктів з Європейського Союзу (ЄС) до України регулюється комплексом національних законів України, які значною мірою гармонізовані з законодавством ЄС, а також міжнародними угодами.

Основними документами, що регулюють цей процес, є [55; 56; 57; 58]:

1. Міжнародна правова база – тут слід відмітити Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: Ця угода є основою для торговельних відносин і передбачає поступову інтеграцію українського законодавства у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (SPS) до норм ЄС. Це спрощує торгівлю та забезпечує відповідність імпортованої продукції європейським стандартам безпеки.

2. Національне законодавство України

- Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (№ 771/97-ВР): Це ключовий закон, який визначає правові

та організаційні засади забезпечення безпечності та якості харчових продуктів. Він імплементує основні принципи європейського харчового законодавства, зокрема використання систем управління безпечністю харчових продуктів на основі принципів HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points).

- Митний кодекс України: Регулює процедури митного контролю, оподаткування та оформлення товарів, що переміщуються через державний кордон України.
- Постанови Кабінету Міністрів України: Деталізують порядок ввезення певних видів продукції, включаючи встановлення спеціальних умов імпорту харчових продуктів та кормів, посилення контролю за їх переміщенням
- Накази та положення Держпродспоживслужби: Регулюють питання державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог щодо безпечності харчових продуктів, включаючи видачу експлуатаційних дозволів та здійснення державного контролю на кордоні.

3. Спеціальні вимоги та процедури

- Наявність експлуатаційного дозволу: Для ведення діяльності, пов'язаної з виробництвом та обігом харчових продуктів (включаючи імпорт), оператор ринку України повинен мати експлуатаційний дозвіл від територіального органу Держпродспоживслужби.
- Підтвердження відповідності та сертифікація: Імпортована продукція повинна супроводжуватися документами, що підтверджують її якість та безпечність, а також відповідність українським стандартам і технічним умовам.
- Санітарний та ветеринарний контроль: Харчові продукти тваринного походження підлягають обов'язковому ветеринарно-санітарному контролю на кордоні, що регулюється відповідними вимогами щодо здоров'я тварин та контролю залишків речовин.

На регулювання імпорту харчових продуктів з ЄС в Україну впливають передусім положення Угоди про асоціацію та оновлена Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка набула чинності 30 жовтня

2025 року. Ці документи встановлюють правила щодо тарифів, стандартів якості та безпеки, а також механізми захисту ринку (Табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Ключові положення та регуляторні механізми

Положення	Механізм
Скасування митних тарифів:	Угода про ПВЗВТ передбачає поступове скасування або значне зменшення імпорتنих мит на більшість товарів, що виробляються в ЄС. Ця лібералізація відбувається поетапно, щоб не шокувати українських виробників, і охоплює зокрема корми для тварин, свинину, м'ясо птиці та цукор. Вона дає змогу споживачам в Україні отримати доступ до ширшого асортименту європейських продуктів за нижчими цінами
Гармонізація стандартів:	Згідно з Угодою, Україна зобов'язалася узгодити своє законодавство щодо сільського господарства з 22 актами ЄС до 2028 року. Це включає: Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ): Регулювання імпорту з ЄС здійснюється в рамках співпраці, що передбачає взаємне визнання санітарних і фітосанітарних заходів. Це спрощує процедури імпорту, але також вимагає від українських виробників, які експортують до ЄС, дотримання суворих стандартів. Технічні регламенти: Україна адаптує свої технічні регламенти до європейських норм, що стосуються харчових продуктів тваринного походження та інших груп товарів. Державний контроль: Процедури імпорту продуктів тваринного походження вимагають, щоб підприємство-виробник було внесене до реєстру сертифікованих об'єктів України. Це дозволяє здійснювати належний контроль та гарантувати безпеку продукції.
Правила походження товарів:	Для отримання тарифних преференцій, імпортовані продукти повинні відповідати правилам походження, встановленим Угодою.
Механізми захисту ринку:	Угода містить механізми для захисту ринків обох сторін від раптових стрибків імпорту. Єврокомісар з питань торгівлі у минулому вже вказував на необхідність перегляду правил для певних продуктів, щоб запобігти надмірному імпорту. З жовтня 2025 року також набули чинності нові, більш збалансовані правила доступу на ринок, враховуючи чутливі сектори.

Джерело: складено за [59].

Угода про асоціацію та оновлена Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) відкривають для країн Європейського Союзу значні можливості для постачання харчових продуктів в Україну.

Вплив Угоди про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) на імпорт харчових продуктів з ЄС є фундаментальним для розуміння сучасного українського ринку. Воно відображає ключовий механізм інтеграції економік.

Основний аргумент полягає в тому, що Угода про ПВЗВТ — це не просто зниження мит, а стратегічний інструмент гармонізації ринків, який працює на кількох рівнях. Лібералізація мит як стимул створює більш конкурентне середовище на українському ринку. Вітчизняні виробники змушені підвищувати ефективність, якість продукції та знижувати витрати, щоб конкурувати з європейськими аналогами. Пряма вигода для кінцевого споживача полягає в розширенні асортименту та зниженні цін, оскільки збільшення пропозиції якісної європейської продукції змушує всіх учасників ринку боротися за покупця. Критично важливим є положення про поетапність лібералізації. Вона не була миттєвою. Наприклад, для свинини та м'яса птиці були передбачені тривалі перехідні періоди та застосування тарифних квот. Цей механізм дозволяє ввезти певну обмежену кількість товару з ЄС без мита або за зниженим митом, що є буфером для вітчизняних виробників і дозволяє їм поступово адаптуватися до нових умов конкуренції.

Окрім мит, ПВЗВТ передбачає поступове усунення нетарифних бар'єрів, що є ще важливішим. Це означає, що українське законодавство у сфері безпечності харчових продуктів адаптується до норм ЄС. Гармонізація стандартів підвищує довіру до імпортованих європейських продуктів, оскільки вони відповідають високим вимогам безпеки ЄС, які визнаються і в Україні. Угода також сприяє диверсифікації джерел імпорту, що в умовах війни є критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки та стабільності поставок. Отже, ПВЗВТ — це комплексний інструмент, який через лібералізацію мит стимулює конкуренцію, забезпечує споживачам ширший вибір та якість, одночасно захищаючи вітчизняні галузі перехідними механізмами та сприяючи адаптації українського бізнесу до європейських стандартів.

Взаємне визнання санітарних і фітосанітарних (СФС) заходів є центральним елементом співпраці України та ЄС у сфері торгівлі агропродовольчою продукцією.

Суть еквівалентності полягає в тому, що замість того, щоб Україна перевіряла кожну партію товару з ЄС на відповідність своїм вимогам, Угода

передбачає взаємне визнання еквівалентності систем контролю безпечності харчових продуктів. Це означає, що якщо продукт вироблений і сертифікований в ЄС згідно з їхніми суворими правилами, Україна визнає цю сертифікацію без дублювання повного спектру перевірок. Це значно спрощує митні та інспекційні процедури на кордоні. Замість тривалих лабораторних досліджень кожної партії, контролюючі органи зосереджуються на перевірці супровідних документів та вибірових оглядах. Взаємне визнання СФС-заходів усуває так звані нетарифні бар'єри — приховані або надмірні вимоги до імпорту, які можуть затримувати товар на кордоні. Це економить час імпортерів, зменшує витрати на логістику та зберігання. Система стає більш прозорою та передбачуваною для бізнесу. Імпортери з України знають, що якщо їхній європейський партнер дотримується правил ЄС, проблем на українському кордоні не виникне за умови дотримання процедур [58].

Це взаємне визнання є проявом високого рівня довіри між регуляторними органами України та ЄС. Успішна імплементація цього положення Угоди про асоціацію є важливим кроком на шляху до повноправного членства України в ЄС, демонструючи здатність української системи контролю працювати за європейськими стандартами. Отже, взаємне визнання СФС-заходів є потужним інструментом, який робить імпорт харчових продуктів з ЄС до України швидшим, дешевшим та ефективнішим, одночасно гарантуючи високий рівень безпечності продукції, що потрапляє на український стіл.

Отримання тарифних преференцій імпортовані з ЄС харчові продукти мають відповідати правилам походження, є критично важливим аспектом функціонування Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС. Правила походження — це комплекс правових норм, які визначають "національність" товару. Їхня мета полягає не лише в адмініструванні торгівлі, а й у запобіганні шахрайству та використанню переваг зони вільної торгівлі третіми країнами. Без правил походження існував би ризик, що товари з третіх країн, наприклад Китаю чи Бразилії, на які Україна має високі імпорتنі мита, спочатку ввозилися б до ЄС, а потім безмитно реекспортувалися

в Україну під виглядом європейських. Правила походження закривають цю лазівку, гарантуючи, що пільги отримують лише ті товари, які справді мають європейське коріння. Вони також стимулюють виробників у межах України та ЄС використовувати вітчизняну сировину та компоненти. Щоб продукт вважався європейським, він має бути повністю вироблений у межах зони вільної торгівлі або пройти достатню переробку. Ключові аспекти правил походження включають визначення повністю вироблених продуктів, які вважаються такими, що походять з ЄС, якщо вони повністю вирощені, видобуті або вироблені там. Для складніших продуктів застосовується критерій достатньої переробки, що означає, що імпортована сировина має бути перероблена в ЄС таким чином, щоб готовий продукт змінив свою товарну позицію або щоб частка імпортованої сировини не перевищувала певного відсотка від кінцевої ціни продукту. Для отримання преференцій імпортер в Україні повинен надати митниці належним чином оформлений документ, що підтверджує походження товару з ЄС, найчастіше це сертифікат походження форми EUR.1 або декларація в інвойсі від уповноваженого експортера. Таким чином, відповідність правилам походження є обов'язковою умовою для використання переваг ПВЗВТ, забезпечуючи чесну конкуренцію та гарантуючи, що тарифні пільги застосовуються виключно до товарів, які є результатом економічної діяльності України або Європейського Союзу [57; 58].

Угода про асоціацію, зокрема її розділ про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), містить ефективні механізми, які захищають український ринок від різких стрибків імпорту харчових продуктів із Європейського Союзу. Ці інструменти призначені для забезпечення плавної адаптації вітчизняних виробників до конкуренції та запобігання дестабілізації внутрішнього ринку.

Захист українського ринку реалізується такими ключовими способами [57]:

1. Використання двосторонніх захисних заходів (Захисні застереження)

Угода передбачає можливість застосування так званих "двосторонніх захисних заходів" (safeguard measures). Цей механізм дозволяє Україні тимчасово відновити або збільшити імпорتنі мита на певний товар з ЄС, якщо імпорт цього товару відбувається в таких обсягах і за таких умов, що завдає або загрожує завдати серйозної шкоди національній галузі виробництва подібних або безпосередньо конкуруючих товарів.

Процедура застосування цих заходів вимагає проведення розслідування, яке підтверджує причинно-наслідковий зв'язок між зростанням імпорту та шкодою для українських виробників. Після цього Україна може запровадити тимчасові обмеження (наприклад, повернути мита до рівня, що діяв до Угоди, або встановити квоти) на обмежений період часу, необхідний для адаптації національної промисловості.

2. Застосування тарифних квот (ТК) для чутливих товарів

Для найбільш чутливих сільськогосподарських продуктів, зокрема тих, які згадувалися раніше (свинина, м'ясо птиці, цукор, деякі види молочної продукції), повна лібералізація не відбулася миттєво. Натомість було запроваджено систему тарифних квот.

Механізм працює так: певний обсяг продукції можна ввезти в Україну з ЄС за нульовим або значно зниженим митом. Однак імпорт, що перевищує встановлений обсяг квоти, обкладається повним імпортним митом, яке може бути досить високим. Це ефективно обмежує різкий стрибок імпорту понад прогнозований обсяг і дає змогу українським виробникам конкурувати в межах передбачуваного ринкового середовища.

3. Асиметрична лібералізація та перехідні періоди

Сама структура Угоди передбачає асиметрію: Європейський Союз відкрив свій ринок для більшості українських товарів швидше і ширше, ніж Україна свій для європейських. Тривалі перехідні періоди для України дозволили вітчизняним виробникам поступово модернізувати виробництво, підвищити конкурентоспроможність та підготуватися до повної інтеграції ринків без ризику миттєвого витіснення європейськими конкурентами.

Отже, Угода захищає український ринок не лише через механізми екстреного реагування (захисні застереження), а й через превентивні інструменти — тарифні квоти та поетапну лібералізацію.

В цілому ж Угода створила сприятливе регуляторне та економічне середовище для європейських експортерів. Ключовими можливостями для ЄС стали [60]:

1. Лібералізація митних режимів (нульові або низькі тарифи):

- Основна перевага для ЄС — це поступове або повне скасування Україною імпорتنих мит на більшість груп харчових продуктів у рамках ПВЗВТ. Це робить європейську продукцію більш конкурентоспроможною за ціною на українському ринку порівняно з продукцією третіх країн або місцевими аналогами.
- Це стимулює імпорт таких категорій, як риба та морепродукти (які не виробляються в Україні в достатній кількості), високоякісні алкогольні напої, сири, делікатеси та інші продукти з високою доданою вартістю.

2. Гармонізація технічних стандартів та СФЗ (Санітарні та фітосанітарні заходи):

- Зобов'язання України адаптувати своє законодавство до норм ЄС значно спрощує доступ європейських товарів на український ринок.
- Європейські виробники вже працюють за стандартами, які Україна впроваджує. Це зменшує потребу в додатковій сертифікації та контролі на кордоні, усуває нетарифні бар'єри та прискорює логістику.

3. Великий та ненасичений ринок:

- Україна з її значним населенням (навіть попри війну) та відносно низьким рівнем виробництва деяких видів високоякісних продуктів залишається привабливим ринком збуту. Зростання попиту на якісні, сертифіковані та імпорtnі продукти серед українського середнього класу є стійким трендом.

4. Зручність логістики:

- Спільний кордон та розвинена логістична інфраструктура з прикордонними країнами ЄС (особливо Польщею, Словаччиною, Румунією) полегшують та здешевлюють транспортування продуктів харчування в Україну.

Наприклад, у 2025 році Україна знову стала активним імпортером картоплі, з липня 2024 року по березень 2025-го Україна імпортувала 83 тис. тонн продовольчої картоплі, основними постачальниками стали країни ЄС та Єгипет. На тлі рекордного імпорту овочів, активно розвивається і молочна галузь. У січні-березні 2025 року Україна імпортувала 10 тис. тонн сирів, що на 23,5% більше порівняно з аналогічним періодом 2024 року. Вартість імпорту становила \$60,7 млн. Сири надходили переважно з Польщі (45,2%), Нідерландів (8,7%) та Німеччини (8,4%) [61].

Продуктові ніші, що мають найбільший потенціал імпорту з ЄС, це риба та морепродукти (Україна має значний дефіцит власного виробництва, тому ЄС є основним постачальником), алкогольні та безалкогольні напої, тому що вина, міцні напої, пиво з ЄС мають стабільний попит; фрукти та овочі (особливо ті, які не ростуть в Україні або мають сезонний дефіцит); продукти переробки та делікатеси (сири, оливкова олія, кондитерські вироби, дитяче харчування). Таким чином, Угода створила міцну правову та економічну основу для збільшення частки європейських харчових продуктів на українському ринку, перетворюючи Україну на важливий ринок збуту для агропродовольчого сектора ЄС.

Таким чином, відзначимо що вплив положень зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС на український імпорт харчових продуктів є багатограним і включає лібералізацію ринку, посилення конкуренції, гармонізацію стандартів безпеки та якості, а також зміни в логістиці та асортименті товарів. Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) передбачає поступову або повну відміну імпортних мит на більшість європейських харчових продуктів. Це робить імпортні товари з ЄС дешевшими та доступнішими для українських споживачів, що, за оцінками експертів, може збільшити обсяги імпорту сільськогосподарської продукції на 4-8%. Здешевлення європейських товарів загострює конкуренцію на внутрішньому ринку України. Вітчизняним виробникам доводиться адаптуватися, інвестувати в модернізацію та підвищення ефективності, щоб конкурувати з якісною та дешевшою продукцією з ЄС. Також

Україна зобов'язалася привести своє законодавство у відповідність до норм ЄС. Це означає: підвищення стандартів безпеки (всі імпортовані продукти повинні відповідати високим європейським стандартам безпеки харчових продуктів, що позитивно впливає на здоров'я українських споживачів) та спрощення процедур (у довгостроковій перспективі взаємне визнання сертифікатів та контрольних процедур спростить імпорт та зменшить адміністративні бар'єри) [57].

Також відзначимо, що на українському ринку з'явилося більше різноманітних європейських харчових продуктів, зокрема тих, які раніше були менш доступні або дорожчі (наприклад, певні види сирів, риби, делікатеси, напої). Це задовольняє зростаючий попит споживачів на якісні та органічні продукти. Поглиблення економічної інтеграції призвело до інтенсифікації торговельних відносин із сусідніми країнами ЄС (Польща, Німеччина, Італія), які стали основними логістичними хабами для імпорту.

В цілому вплив положень зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС на український імпорт харчових продуктів можна надати за допомогою Рис. 2.11.

Збільшення конкуренції:

- Зниження мит призводить до зростання конкуренції для вітчизняних виробників, особливо у сегменті продуктів з високою доданою вартістю.

Покращення якості:

- Вимоги до гармонізації стандартів стимулюють українських виробників покращувати якість своєї продукції.

Розширення асортименту:

- Імпорт з ЄС розширює асортимент продуктів, доступних для українських споживачів

Логістичні зміни:

- Поглиблення торговельних зв'язків призводить до зміни логістичних маршрутів та посилення ролі прикордонних країн ЄС, зокрема Польщі.

Рис. 2.11. Вплив положень зовнішньоторговельних угод між Україною та ЄС на український імпорт харчових продуктів

Джерело: розроблено за [57; 61]

Оцінка ж того, кому Угода про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) вигідніша — ЄС чи Україні — з точки зору торгівлі харчовими продуктами, не до сих пір не має однозначної відповіді. Вигоди розподіляються по-різному залежно від перспективи, при цьому Україна отримує значні довгострокові стратегічні переваги, а ЄС — короткострокові ринкові можливості.

З точки зору України, Угода має ключове стратегічне значення, яке виходить за рамки простого торговельного балансу [57]:

- Доступ до великого та платоспроможного ринку ЄС: Угода відкриває українським виробникам доступ до найбільшого єдиного ринку у світі. Скасування мит для українських товарів (часто швидше, ніж для європейських в Україну) стимулює експорт, що є критично важливим для економіки. Україна активно нарощує експорт агропродукції до ЄС, який став основним торговельним партнером.
- Гармонізація стандартів: Необхідність відповідати жорстким європейським санітарним і фітосанітарним стандартам (СФС) змушує українських виробників модернізувати виробництво, впроваджувати системи якості (як-от НАССР). Це не лише підвищує конкурентоспроможність продукції на світових ринках, а й гарантує високу якість для внутрішніх споживачів.
- Залучення інвестицій: Інтеграція до європейських ланцюжків постачання та передбачуваність правил гри залучає іноземні інвестиції в український агросектор.
- Продовольча безпека та конкуренція: Імпорт європейських товарів створює конкурентний тиск, що змушує вітчизняних виробників розвиватися, а також забезпечує внутрішній ринок якісними продуктами за нижчими цінами.

З точки зору ЄС, Угода також має очевидні комерційні переваги [57]:

- Розширення ринку збуту: Україна з її великим населенням та сільськогосподарським потенціалом є привабливим ринком для європейських

експортерів готової харчової продукції (наприклад, сирів, вина, шоколаду, певних видів м'яса), які мають перевагу завдяки зниженим митам.

- Ефективність та масштаб: Європейські виробники часто мають більший масштаб виробництва та дотації, що дозволяє їм бути більш конкурентоспроможними в Україні, ніж українським виробникам в ЄС.

Оцінку вигоди Угоди про ПВЗВТ для України та ЄС з точки зору торгівлі харчовими продуктами можна представити у вигляді порівняльної таблиці, що відображає основні переваги для кожної зі сторін (Табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Оцінка вигоди Угоди про ПВЗВТ для України та ЄС з точки зору торгівлі харчовими продуктами

Переваги для України	Переваги для Європейського Союзу
Стратегічні та довгострокові вигоди:	Комерційні та короткострокові вигоди:
Доступ до найбільшого ринку світу: отримання преференційного доступу до платоспроможного ринку ЄС (близько 450 млн споживачів), що стимулює експорт української агропродукції.	Розширення ринку збуту: відкриття великого українського ринку для європейських експортерів готової харчової продукції (сири, вино, кондитерські вироби, м'ясо).
Модернізація та гармонізація стандартів: необхідність відповідати високим СФС-стандартам ЄС стимулює модернізацію виробництва, впровадження систем якості (НАССР).	Конкурентні переваги: європейські виробники часто мають більший масштаб виробництва та отримують дотації, що робить їх більш конкурентоспроможними на українському ринку.
Підвищення конкурентоспроможності: адаптація до вимог ЄС підвищує якість української продукції та відкриває доступ на інші світові ринки.	Стабільні канали постачання сировини: доступ до української сировинної бази (зернові, олійні культури) для європейської переробної промисловості.
Залучення інвестицій: передбачуваність торговельних правил та інтеграція до європейських ланцюжків постачання підвищує інвестиційну привабливість українського агросектору.	Зниження митних бар'єрів: спрощення доступу на український ринок через зменшення або скасування імпорتنих мит.
Посилення продовольчої безпеки: конкуренція з імпортом стимулює розвиток внутрішнього виробництва, а диверсифікація поставок зменшує ризики в умовах війни.	Еквівалентність та спрощення процедур: взаємне визнання СФС-заходів прискорює та здешевлює експорт з ЄС до України.

Джерело: авторська розробка

Таким чином, у короткостроковій перспективі європейський бізнес, можливо, швидше скористався перевагами доступу до українського ринку.

Однак у довгостроковій, стратегічній перспективі Угода більш вигідна Україні, оскільки вона слугує потужним каталізатором системних реформ, модернізації галузі та інтеграції до європейської економічної спільноти. Це не просто торговельна угода, а інструмент трансформації українського агросектору. Загалом, хоча ЄС отримує прямі комерційні вигоди від доступу до українського ринку, для України Угода є стратегічним інструментом трансформації агросектору, що має фундаментальне значення для її майбутньої економічної стійкості та інтеграції до європейської спільноти.

2.3. SWOT-аналіз чинників стримування та активізації імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС

Аналіз чинників, що впливають на імпорт харчових продуктів з ЄС до України, показує, що існують потужні активізуючі фактори, пов'язані з лібералізацією торгівлі, але також і значні стримуючі чинники, багато з яких посилюються через війну та внутрішні економічні умови.

Основними драйверами зростання імпорту європейських харчових продуктів є [56; 58; 61]:

- Лібералізація торгівлі (УВЗСТ): Поступове або повне скасування імпортних мит Україною в рамках Угоди про асоціацію та оновленої ПВЗВТ робить європейські товари більш дешевими та конкурентоспроможними на українському ринку. Положення про лібералізацію торгівлі в рамках Угоди про асоціацію та оновленої Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) є ключовим чинником та основним рушієм зростання імпорту харчових продуктів із Європейського Союзу в Україну. Скасування або поступове зниження імпортних мит Україною в рамках цих угод спрямоване на те, щоб зробити європейські товари більш доступними та конкурентоспроможними на українському ринку. Механізм дії ПВЗВТ передбачає асиметричну лібералізацію, надаючи Україні перехідні періоди для скасування тарифів на продукцію з ЄС. Це зниження тарифів безпосередньо

зменшує собівартість європейських товарів під час перетину кордону, що, своєю чергою, призводить до нижчих цін на полицях магазинів для українських споживачів. Це підвищення цінової доступності посилює конкурентоспроможність європейських продуктів порівняно з місцевими аналогами або товарами з інших країн, які не мають подібних торгових преференцій з Україною. Таким чином, лібералізація митного режиму слугує прямим стимулом для українських імпортерів до збільшення обсягів закупівель у країнах ЄС, що в поєднанні з гармонізацією стандартів є фундаментальною передумовою для інтенсифікації торговельних відносин та розширення асортименту європейських харчових продуктів на українському ринку.

- Гармонізація стандартів: Узгодження українських СФЗ (санітарних та фітосанітарних) заходів та технічних регламентів із нормами ЄС спрощує та прискорює процедури імпорту, зменшуючи нетарифні бар'єри. Положення Угоди про асоціацію, що стосується гармонізації українських санітарних та фітосанітарних (СФЗ) заходів та технічних регламентів із нормами ЄС, відіграє критичну роль у спрощенні та прискоренні процедур імпорту, ефективно зменшуючи нетарифні бар'єри. Цей процес виходить за рамки простого копіювання правил; він передбачає системну інтеграцію української регуляторної бази у відповідність до європейської системи безпечності харчових продуктів. Впровадження європейських стандартів, таких як НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points — аналіз ризиків і критичні контрольні точки), стає обов'язковим для українських виробників, але водночас створює єдине поле регулювання для імпортованої з ЄС продукції. Для європейських експортерів це означає, що їхня продукція, яка вже відповідає суворим внутрішнім нормам ЄС, автоматично визнається такою, що відповідає українським вимогам безпеки. Це усуває необхідність проходження дублюючих, часто тривалих і дорогих, процедур перевірки та сертифікації на українському кордоні. Замість виснажливих інспекцій кожної партії товару, співпраця будується на засадах взаємної довіри до державних систем контролю (наприклад, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів та її

європейських аналогів). Таким чином, гармонізація стандартів не лише гарантує високий рівень безпеки імпортованих харчових продуктів для українського споживача, але й значно оптимізує логістичні процеси, знижує адміністративні витрати та мінімізує затримки на кордоні, що робить імпорт з ЄС більш передбачуваним та ефективним.

- **Знищення внутрішніх виробництв:** Внаслідок повномасштабного вторгнення росії багато українських виробництв (особливо у молочній промисловості, овочівництві) були зруйновані або пошкоджені, що спричинило дефіцит певних продуктів на ринку і необхідність їх імпорту з ЄС. Війна призвела до прямих фізичних втрат активів в агросекторі, які оцінюються в мільярди доларів. Це стосується як знищення сільськогосподарської техніки та зерносховищ, так і руйнування тваринницьких ферм та переробних підприємств, особливо на тимчасово окупованих або прифронтових територіях. Сектор молочної промисловості зазнав серйозних втрат. За оцінками, молочні ферми України втратили тисячі голів великої рогатої худоби. Станом на кінець 2022 року було зруйновано понад 200 тваринницьких ферм. Ці втрати призвели до скорочення внутрішнього виробництва молока та молочної продукції, що стимулювало збільшення імпорту сирів та інших молочних продуктів із ЄС. Значні площі вирощування овочів традиційно знаходилися на півдні України (Херсонська, Запорізька області), які були окуповані або перебувають у зоні бойових дій. Це спричинило гострий дефіцит деяких видів овочів на внутрішньому ринку. Як наслідок, Україна значно збільшила витрати на імпорт овочів, зокрема у 2023 році ці витрати зросли на 41% порівняно з попереднім роком, щоб компенсувати дефіцит. Загальні прямі збитки агросектору від війни на початок 2025 року перевищили 11 мільярдів доларів США. Це зменшення внутрішньої пропозиції та виробничих потужностей створює вакуум на ринку, який заповнюється імпортом, в основному з країн ЄС завдяки лібералізації торгівлі та логістичній близькості [62; 63; 64].

- **Зміна споживчих уподобань та попиту:** Зростання попиту на високоякісні, сертифіковані та органічні продукти, які часто асоціюються з європейськими

брендами, стимулює імпорт. Українські споживачі, особливо ті, що мають вищу купівельну спроможність або досвід перебування в ЄС, все частіше віддають перевагу імпортним продуктам, які сприймаються як більш безпечні, якісні та такі, що відповідають жорстким європейським стандартам. Навіть попри економічну нестабільність, для певної частини споживачів якість та репутація бренду відіграють вирішальну роль при прийнятті рішення про покупку. Наприклад, імпорт сирів з ЄС є значним: у 2024 році імпорт молочної продукції становив 277 млн доларів США, з яких 225 млн доларів США припали саме на сири. Це свідчить про попит на більш дорогі та якісні імпортні сири, а не лише на базову молочну продукцію. Хоча Україна є великим експортером органічної сировини (зернові, олійні культури) до ЄС, внутрішній ринок органічних продуктів також розвивається. Доступність сертифікованих європейських органічних продуктів на українському ринку зростає. Світовий ринок органічних продуктів постійно зростає, і Україна не є винятком із цього глобального тренду, що стимулює імпорт готових органічних продуктів з ЄС. Такі продукти, як кава, чай, какао-продукти та спеції, імпорт яких у 2024 році сягнув 481 млн доларів США, також відображають попит на якісні імпортні бренди. У 2024 році Україна імпортувала аграрної продукції з ЄС на суму близько 4 млрд доларів США, що на 9% більше, ніж у 2023 році. Це зростання частково пояснюється підвищеним попитом на різноманітний асортимент та якість європейських товарів [65; 66].

- **Логістична перевага:** Використання західних сухопутних логістичних маршрутів, особливо через Польщу, Німеччину та Італію, полегшує та прискорює доставку європейських товарів в Україну. Це стало критичною логістичною перевагою, яка полегшує та прискорює доставку європейських товарів в Україну, особливо після повномасштабного вторгнення росії та блокування традиційних морських шляхів. До війни близько 70% зовнішньої торгівлі України здійснювалося через морські порти. Після їх блокування відбулася кардинальна переорієнтація на західні сухопутні шляхи. В результаті, станом на червень 2024 року, близько 90% всього імпорту товарів в Україну здійснюється саме через західні автомобільні та залізничні прикордонні

переходи. Європейський Союз запровадив "Шляхи солідарності" (Solidarity Lanes) у травні 2022 року, щоб полегшити переміщення українських товарів через річки, залізницю та автошляхи. Хоча вони більше відомі для українського експорту зерна, вони також критично важливі для забезпечення стабільного імпорту товарів з ЄС, зокрема харчових продуктів. Укладення "транспортного безвізу" (Угода про автомобільні перевезення) між Україною та ЄС, яка була продовжена до кінця 2025 року, усунуло необхідність отримання дозволів на міжнародні перевезення вантажів, що значно прискорило та здешевило логістику імпорту харчової продукції з ЄС [67; 68].

Фактори, які обмежують або сповільнюють імпорт, включають:

- Наслідки війни та економічна нестабільність:
 - Зниження купівельної спроможності населення: Масова міграція та падіння доходів частини населення зменшують загальний внутрішній попит на дорогі імпортні товари. За даними ООН, станом на кінець 2024 року понад 6,5 мільйонів українців отримали статус тимчасового захисту в країнах Європи. Це суттєва втрата внутрішніх споживачів, що безпосередньо впливає на обсяги продажів на внутрішньому ринку України. За оцінками Світового банку, рівень бідності в Україні у 2023 році зріс майже вдвічі (з 5,5% до понад 50%). Реальна заробітна плата у 2022 році знизилася на близько 15%. Хоча у 2024 році спостерігалось певне відновлення, значна частина населення досі обмежує себе в покупках, віддаючи перевагу базовим, вітчизняним продуктам харчування. Споживачі стали більш чутливими до ціни. Дослідження споживчої поведінки показують, що українці стали рідше купувати імпортні делікатеси, дорогі сири, імпортні фрукти та інші товари з високою доданою вартістю, натомість зосереджуючись на вітчизняних аналогах середнього цінового сегмента [69; 70].
 - Валютні ризики: Коливання курсу національної валюти роблять імпорт дорожчим у гривневому еквіваленті та ускладнюють довгострокове планування для імпортерів. Після повномасштабного вторгнення

Національний банк України був змушений здійснити значну корекцію офіційного обмінного курсу гривні. Офіційний курс було зафіксовано на рівні 36,56 грн/дол. США з липня 2022 року, а згодом, у жовтні 2023 року, НБУ перейшов до режиму керованої гнучкості курсу [71]. Це призвело до курсових коливань та загальної девальвації гривні. Оскільки імпортні контракти з ЄС укладаються у євро або доларах США, будь-яке послаблення гривні автоматично збільшує вартість закупівлі товару для українського імпортера. Це збільшення витрат перекладається на кінцевого споживача, що додатково стримує попит. Часті зміни валютного курсу створюють невизначеність для бізнесу. Імпортерам складно прогнозувати кінцеву ціну реалізації та рентабельність, що може призводити до зменшення обсягів замовлень або жорсткіших умов співпраці з європейськими постачальниками.

- Посилення конкуренції для місцевих виробників: Хоча імпорт активізується, українські виробники чинять опір і намагаються задовольняти внутрішній попит на базові продукти харчування (близько 90% внутрішнього ринку забезпечується власним виробництвом). Українське сільське господарство та харчова промисловість історично сильні у виробництві базових товарів. Вітчизняні виробники повністю покривають попит на хліб, крупи, соняшникову олію, м'ясо птиці та значну частину молочної продукції та овочів сезонного виробництва. Завдяки нижчій собівартості виробництва цих сировинних товарів порівняно з багатьма країнами ЄС, вони мають цінову перевагу. Значна частина українських споживачів залишається лояльною до вітчизняних брендів, що підтримує місцевого виробника. Патріотичні настрої, особливо під час війни, також відіграють певну роль у споживчому виборі. Хоча мита знижені, висока вартість логістики імпорту преміум-сегменту з ЄС (наприклад, витриманих сирів, певних видів м'яса) та зниження купівельної спроможності населення залишаються природними бар'єрами, які захищають вітчизняних виробників базового сегменту.

- Бюрократичні та логістичні виклики: Незважаючи на гармонізацію, на кордоні все ще виникають затримки, пов'язані з митними процедурами та інспекціями, а також із блокадами кордонів з боку європейських фермерів, які протестують проти напливу агропродукції. Хоча *de jure* процедури спрощені, *de facto* на кордоні все ще виникають затримки. Це пов'язано з кількома факторами. По-перше, інфраструктура багатьох прикордонних переходів не була розрахована на такий різкий перерозподіл вантажопотоків (перехід з морських шляхів на сухопутні). Також, незважаючи на загальні правила, можуть застосовуватися вибіркові посилені перевірки, які затримують вантажі. Величезні черги вантажівок на кордоні (часто очікування сягає тижня і більше) є головною логістичною проблемою, що збільшує ризики псування швидкопсувних харчових продуктів. Це відносно новий, але дуже потужний стримуючий чинник. Протести фермерів з Польщі, Угорщини, Словаччини та інших країн ЄС проти, на їхню думку, надмірного імпорту української агропродукції, призводять до повного блокування руху вантажівок. Хоча протести спрямовані в першу чергу проти українського експорту, вони також паралізують рух у зворотному напрямку. Вантажівки з європейськими харчовими продуктами, призначеними для українського ринку, також застрягають у цих багатокілометрових чергах. Ці блокади роблять імпортні поставки вкрай непередбачуваними. Імпортери не можуть гарантувати терміни доставки, що підвищує ризики та витрати, особливо для свіжих продуктів
- Нові регуляторні обмеження в ЄС: 3 жовтня 2025 року набули чинності нові, більш збалансовані правила торгівлі, які передбачають використання захисних застережень та обмежують імпорт деяких "чутливих" продуктів (наприклад, цукру, яєць) з України, щоб захистити ринок ЄС. Це може опосередковано вплинути і на двосторонню торгівлю загалом. Основний механізм полягає у поверненні дозованого доступу. Після періоду повної лібералізації торгівлі (Автономні торговельні заходи, АТМ), який діяв з червня 2022 року до червня 2025 року, ЄС відновив систему тарифних квот на найбільш чутливі для європейських фермерів продукти. Ці квоти, хоч і збільшені

порівняно з початковою Угодою про асоціацію 2014 року, все ж обмежують обсяги безмитного експорту. Нові правила передбачають конкретні ліміти на такі продукти, як цукор (квота збільшилася до 100 000 тонн, перевищення якої спричиняє застосування високих мит) та яйця (квота зросла до 18 000 тонн). На м'ясо птиці, кукурудзу, пшеницю, овес та мед також застосовуються механізми "аварійного гальма", які дозволяють Єврокомісії швидко відновити тарифи, якщо імпорт перевищує середні обсяги за певний період. За оцінками аналітиків, повернення дозованого доступу може призвести до втрат українських експортерів у розмірі близько 900 мільйонів – 1,1 мільярда доларів США експортної виручки на рік порівняно з режимом повної лібералізації. Зменшення валютної виручки від експорту ключових агротоварів негативно позначиться на загальній платіжній спроможності України та можливостях фінансувати власний імпорт, включаючи харчові продукти з ЄС, посилюючи торговельну напругу та непередбачуваність у двосторонніх відносинах.

Нижче наведено таблицю SWOT-аналізу імпорту товарів харчової промисловості України з Європейського Союзу, яка систематизує внутрішні (сильні та слабкі сторони) та зовнішні (можливості та загрози) чинники, що впливають на цей процес (Табл. 2.7).

Таблиця 2.7

SWOT-аналіз імпорту товарів харчової промисловості України з Європейського Союзу

Група факторів	Фактори	Опис та обґрунтування
Сильні сторони (Strengths)	Лібералізація та гармонізація торгівлі	Поступове скасування мит (ПВЗВТ) та узгодження СФЗ стандартів спрощує доступ європейських товарів на ринок України.
(Внутрішні чинники)	Логістична близькість	Використання західних сухопутних маршрутів через Польщу, Німеччину, Італію полегшує та прискорює доставку.
	Доступ до якісної продукції	Можливість імпортувати високоякісні, сертифіковані продукти, які не виробляються в Україні або мають сезонний дефіцит.
	Компенсація дефіциту	Імпорт з ЄС допомагає швидко заповнювати дефіцит, спричинений руйнуванням внутрішніх виробництв через війну.
Слабкі сторони (Weaknesses)	Залежність від імпорту преміум-сегменту	Висока частка імпорту у сегментах, які могли б вироблятися в Україні (наприклад, деякі сири,

		овочі), що свідчить про слабкість внутрішньої переробки.
(Внутрішні чинники)	Нерозвиненість внутрішньої інфраструктури	Недостатня пропускна спроможність прикордонних переходів та внутрішніх логістичних хабів.
	Вразливість до валютних коливань	Імпортні контракти в іноземній валюті роблять кінцеву ціну імпорту чутливою до девальвації гривні.
	Адміністративні та бюрократичні бар'єри	Попри спрощення, на кордоні все ще виникають затримки через митні процедури та інспекції.
Можливості (Opportunities)	Розширення асортименту	Подальше розширення асортименту якісних європейських продуктів для задоволення зростаючого попиту споживачів.
(Зовнішні чинники)	Поглиблення інтеграції з ринком ЄС	Повна інтеграція в європейську систему безпечності харчових продуктів (взаємне визнання сертифікатів) може ще більше спростити торгівлю.
	Залучення інвестицій	Створення сприятливого бізнес-клімату для європейських компаній для інвестування у виробництво в Україні з метою заміщення імпорту.
Загрози (Threats)	Зниження купівельної спроможності	Війна та економічна криза зменшують загальний попит на дорогі імпортні харчові продукти.
(Зовнішні чинники)	Протекціонізм та обмеження ЄС	Повернення тарифних квот та використання "аварійних гальм" на "чутливі" товари з України може опосередковано вплинути на імпорتنу спроможність.
	Геополітичні ризики та блокади кордонів	Нестабільність, пов'язана з війною, а також протести європейських фермерів, які блокують логістичні маршрути.
	Недобросовісна конкуренція	Ризик недобросовісної конкуренції з боку окремих європейських постачальників або низькоякісної продукції.

Джерело: авторська розробка

Таким чином, імпорт товарів харчової промисловості України з ЄС характеризується двома основними тенденціями: активним зростанням, зумовленим лібералізацією торгівлі та гармонізацією стандартів, та значними стримуючими факторами, пов'язаними з наслідками війни та економічною нестабільністю. Лібералізація торгівлі (УВЗСТ) та гармонізація СФЗ заходів значно спростили та здешевили імпорт з ЄС, відкривши українському споживачеві доступ до ширшого асортименту якісної продукції. Війна спричинила як необхідність імпорту (через руйнування внутрішніх виробництв

та логістичну переорієнтацію на західні кордони), так і стримуючі фактори (зниження купівельної спроможності, валютні ризики, блокади кордонів). Перспективи імпорту залежать від стабілізації економічної ситуації в Україні, вирішення логістичних проблем та балансування торговельних інтересів між Україною та країнами-членами ЄС.

Висновок до розділу 2

Імпорт харчових продуктів з Європейського Союзу до України є динамічним процесом, який суттєво активізувався завдяки положенням Угоди про асоціацію та Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Ключовими рушійними силами стали поступове скасування митних тарифів та гармонізація українських санітарних, фітосанітарних і технічних стандартів із нормами ЄС. Ці заходи зробили європейські товари більш доступними та конкурентоспроможними на українському ринку, спростили логістичні та адміністративні процедури, а також розширили асортимент високоякісної сертифікованої продукції.

Водночас, наслідки повномасштабного вторгнення Росії внесли значні корективи в торговельні потоки. З одного боку, руйнування багатьох внутрішніх виробництв, зокрема у молочній промисловості та овочівництві, спричинило дефіцит певних товарів, який компенсується імпортом з ЄС. З іншого боку, війна посилила стримуючі чинники: зниження купівельної спроможності населення через міграцію та падіння доходів, а також валютні ризики роблять імпортні товари дорожчими у гривневому еквіваленті та ускладнюють планування для імпортерів.

Логістичні та регуляторні бар'єри також залишаються актуальними проблемами. Незважаючи на "транспортний безвіз", затримки на кордоні та періодичні блокади з боку європейських фермерів створюють операційні труднощі. Крім того, нові правила торгівлі, що діють з жовтня 2025 року і передбачають захисні застереження та квоти на "чутливі" українські продукти

(цукор, яйця), можуть опосередковано вплинути на імпорتنу спроможність України, зменшуючи її валютну виручку від експорту.

У підсумку, імпорт харчових продуктів з ЄС продовжує зростати, підтримуючи продовольчу безпеку України та задовольняючи попит на якісні продукти. Однак українські виробники, забезпечуючи близько 90% внутрішнього ринку базовими продуктами, активно конкурують та адаптуються до нових умов. Подальша динаміка імпорту залежатиме від стабілізації внутрішньої економіки, вирішення логістичних проблем та ефективного балансування торговельних інтересів між Україною та Європейським Союзом.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ З УДОСКОНАЛЕННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ З ЄС В УМОВАХ ДІЇ ПЗВТ

3.1. Заходи із подальшої гармонізації регуляторних процедур, оптимізації логістики та зменшенні впливу нетарифних бар'єрів і імпорту харчових товарів

Для вдосконалення імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС в умовах дії Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) необхідно зосередитися на подальшій гармонізації регуляторних процедур, оптимізації логістики та зменшенні впливу нетарифних бар'єрів.

Напрямки удосконалення імпорту включають наступне:

1. Поглиблення регуляторної інтеграції та спрощення митних процедур:

- **Прискорення взаємного визнання сертифікатів:** Необхідно працювати над повним взаємним визнанням санітарних та фітосанітарних (СФЗ) сертифікатів і результатів лабораторних досліджень. Це усуне потребу в дублюючих перевірках на кордоні, які наразі спричиняють затримки. Наразі Україна активно працює над гармонізацією свого законодавства з 22 актами ЄС у сфері сільського господарства та харчової безпеки. Мета полягає у створенні "єдиної зони СФЗ", подібної до тієї, що обговорюється між ЄС та іншими партнерами, яка б усунула більшість перешкод на кордоні [59]. Повне взаємне визнання означає, що імпортер не потребуватиме повторних лабораторних досліджень чи інспекцій товару в Україні, якщо він вже був сертифікований компетентними органами в ЄС. Це забезпечує впевненість в адекватному рівні захисту споживачів з обох сторін. Затримки на кордоні через необхідність фізичних перевірок та оформлення паперових сертифікатів є однією з головних логістичних проблем. Усунення цих перевірок може значно скоротити час очікування, що є критично важливим для швидкопсувних продуктів, таких як молочна продукція, м'ясо, фрукти та овочі. Україна вже досягла значного прогресу у цифровізації фітосанітарних процедур. З листопада 2025 року Україна повністю переходить

на електронні фітосанітарні сертифікати (ePhyto) для експорту до ЄС, інтегрувавшись у міжнародну систему ePhyto HUB. Це усуває потребу в паперових копіях і є важливим кроком до повного взаємного визнання в цій сфері. Спрощення процедур призводить до економії ресурсів як імпортерів, так і контролюючих органів імпортуючої країни, а також знижує адміністративні витрати бізнесу. Наразі триває робота над повним визнанням еквівалентності української системи контролю європейській. Європейська Комісія надає експертну підтримку та проводить оцінки української інфраструктури якості, щоб у майбутньому запустити переговори про повноцінне взаємне визнання [57].

- Цифровізація митниці: Повне впровадження електронного обміну даними між митними службами України та ЄС (т.зв. "митний безвіз") значно прискорить оформлення вантажів. "Митний безвіз" — це не просто спрощення процедур, а повноцінна інтеграція України до двох ключових конвенцій ЄС: Конвенції про процедуру спільного транзиту (NCTS, New Computerised Transit System) та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Україна офіційно приєдналася до NCTS з 1 жовтня 2024 року. Це дозволяє українським компаніям використовувати єдину транзитну декларацію для переміщення товарів між 35 країнами-учасниками (включаючи 27 країн ЄС) без додаткового митного оформлення на проміжних кордонах. Система NCTS працює за принципом "єдиного вікна", що дозволяє подавати всі необхідні документи в електронному вигляді лише один раз. Це мінімізує паперову тяганину та взаємодію бізнесу з чиновниками. За оцінками Державної митної служби України та бізнес-асоціацій, використання "митного безвізу" скорочує час митного оформлення товарів у середньому в 7 разів порівняно з традиційними процедурами. Це критично важливо для імпорту швидкопсувних харчових продуктів. Електронний обмін даними та автоматизація процесів знижують адміністративні витрати для імпортерів та значно зменшують можливості для корупції. Інтеграція дозволяє митницям України та ЄС обмінюватися даними про вантаж ще до його прибуття на кордон. Це дає змогу проводити попередній аналіз

ризиків та приймати рішення про пропуск вантажу швидше, що особливо актуально для імпорту з таких країн-хабів, як Польща та Німеччина [57].

- Оптимізація роботи пунктів пропуску: оптимізація роботи пунктів пропуску включає модернізацію інфраструктури та розширення пропускнуої спроможності існуючих автомобільних та залізничних переходів, є невідкладним напрямком удосконалення імпорту, спрямованим на зменшення критичних черг та забезпечення стабільності поставок харчових продуктів з ЄС. Після повномасштабного вторгнення Росії західні кордони України стали основним логістичним "вікном" у світ. Існуюча інфраструктура, розрахована на менші обсяги руху, не витримує поточного навантаження, що призводить до багатогодинних та багатоденних затримок. В пікові періоди очікування на перетин кордону для вантажівок може сягати 7-10 днів. Це становить пряму загрозу для імпорту швидкопсувних харчових продуктів, збільшує логістичні витрати та ризики псування товару. Україна спільно з ЄС та міжнародними фінансовими інституціями (Європейський інвестиційний банк, ЄБРР) активно інвестує в розбудову прикордонної інфраструктури. Наприклад, на модернізацію 18 пунктів пропуску на кордоні з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією було виділено близько 150 млн євро від ЄІБ. Реалізуються проекти з розширення пропускнуої спроможності ключових переходів, таких як "Краковець–Корчова" (пропускна спроможність збільшена з 2022 року), "Ягодин–Дорогуськ", а також відкриття нових пунктів ("Нижанковичі–Мальховіце"). Відкритий кордон": Ініціатива "Відкритий кордон" між Україною та Польщею, запущена у 2022 році, включає розширення смуг руху, збільшення персоналу та спрощення контролю, що вже дало позитивний ефект для прискорення перетину. Ведуться переговори про запровадження спільного митного та прикордонного контролю з країнами-сусідами (наприклад, з Польщею), що дозволить здійснювати всі процедури одночасно на одній стороні кордону, значно економлячи час [55].

2. Розвиток логістичної інфраструктури та управління ланцюгами постачань:

- Створення логістичних хабів: Розбудова сучасних прикордонних логістичних центрів з відповідними умовами зберігання (рефрижератори, склади) для забезпечення якості імпортованих швидкопсувних продуктів. Необхідність таких хабів зросла багаторазово після переорієнтації більшості торговельних потоків на сухопутні шляхи. Тривалі черги на кордоні (до 7-10 днів) становлять пряму загрозу для якості та безпечності імпортованих швидкопсувних товарів, таких як свіже м'ясо, молочна продукція, риба, фрукти та овочі. Наявність рефрижераторних складів у прикордонній зоні дозволяє імпортерам перевантажувати товари, які потребують дотримання температурного режиму, з транспортних засобів ЄС до українських, не порушуючи "холодний ланцюг". Це мінімізує ризики псування дороговартісної продукції. Хоча держава працює над інфраструктурою пунктів пропуску, створення самих логістичних хабів є переважно сферою приватного бізнесу. Спостерігається зростання інтересу інвесторів до будівництва складських комплексів класу "А" поблизу західного кордону. Наприклад, у Львівській, Волинській та Закарпатській областях з 2023 року анонсовано або розпочато реалізацію кількох великих проектів логістичних парків. Розбудова таких хабів допомагає оптимізувати витрати імпортерів. Замість того, щоб сплачувати простій вантажівки в багатокілометровій черзі, імпортер може оперативно перевантажити товар, що дозволяє транспортному засобу повернутися за новою партією. Логістичні центри також використовуються для консолідації невеликих партій товару від різних європейських постачальників в одну велику партію для відправки вглиб України. Це підвищує ефективність перевезень та знижує логістичні витрати [57].

- Диверсифікація транспортних шляхів: Розвиток альтернативних маршрутів (річкових, залізничних), щоб зменшити залежність від автомобільного транспорту та мінімізувати вплив можливих блокад кордонів. Після блокування морських портів лівобережна частина (близько 90% імпорту) припадає на автомобільний транспорт. Це створює вузькі місця на кордоні, що підтверджується багатоденними чергами та високими логістичними витратами.

Залізничний та річковий транспорт менш чутливий до протестів окремих груп (наприклад, фермерів), які фізично блокують автомобільні пункти пропуску. Це забезпечує більшу стабільність та передбачуваність поставок імпортованих харчових продуктів. "Укрзалізниця" активно працює над збільшенням пропускної спроможності західних переходів. У 2024 році було відзначено значне зростання обсягів залізничних перевезень між Україною та ЄС. Наприклад, імпорт товарів залізницею з Польщі та Словаччини значно зріс, що свідчить про використання цього напрямку для диверсифікації. Активізація використання Дунаю як ключового логістичного маршруту (через порти Рені, Ізмаїл, Кілія) стала важливим фактором для експорту, але також має потенціал для імпорту певних видів харчових продуктів. Розвиток річкової логістики дозволяє використовувати дешевші та об'ємніші перевезення. Залізничні та річкові перевезення зазвичай є більш економічно вигідними для транспортування великих партій вантажів на довгі відстані, що може знизити кінцеву вартість імпортованих харчових продуктів в Україні. Європейський Союз через ініціативу "Шляхи солідарності" надає підтримку у розвитку залізничної інфраструктури, включаючи модернізацію прикордонних станцій та закупівлю рухомого складу, що сприяє диверсифікації маршрутів [55].

3. Зменшення впливу нетарифних бар'єрів та управління ризиками:

- **Посилення діалогу з країнами-партнерами:** Активна дипломатична робота для запобігання одностороннім обмеженням та блокадам з боків окремих країн ЄС. Використання існуючих механізмів в рамках Угоди про асоціацію для вирішення торговельних суперечок. Необхідність інтенсифікації діалогу стала очевидною під час криз, спричинених протестами європейських фермерів (зокрема, польських), які періодично блокували автомобільні пункти пропуску у 2023–2025 роках. Ці дії, хоч і спрямовані проти українського експорту, паралізували рух у зворотному напрямку, затримуючи імпорт харчових продуктів з ЄС на термін до кількох тижнів. Угода про асоціацію містить чіткі процедури для консультацій та вирішення торговельних суперечок. Україна та ЄС регулярно проводять засідання Діалогу високого рівня з питань СФЗ заходів

та торговельних питань, де обговорюються чутливі теми та шукаються компромісні рішення без ескалації конфліктів. Посилений діалог допомагає доносити до партнерів інформацію про реальний стан українського ринку та зменшує ризики необґрунтованих односторонніх заборон імпорту (як це було з боку Польщі, Угорщини та Словаччини на певну агропродукцію у 2023 році). Спільне інформування та моніторинг ринку дозволяють діяти прозоро. Дипломатичні переговори також стосуються застосування нових правил торгівлі з жовтня 2025 року, які включають механізми "аварійного гальма". Активний діалог дозволяє забезпечити, щоб ці механізми використовувалися лише у випадках реальної загрози для ринку ЄС, а не як інструмент протекціонізму, що мінімізує негативний вплив на українську торгівлю[57].

- Підтримка внутрішнього виробництва: Стимулювання інвестицій в українську переробну промисловість для заміщення імпорту продуктами з високою доданою вартістю, що зменшить загальну залежність від імпорту та покращить торговельний баланс. Україна експортує до ЄС переважно сировину (зерно, олію), а імпортує продукти з високою доданою вартістю (сири, напої, готові продукти). Цей дисбаланс погіршує торговельний баланс і робить економіку вразливою до коливань цін на сировинних ринках. Розвиток переробки дозволяє залишати додану вартість всередині країни. Уряд України активно впроваджує програми для стимулювання інвестицій. Наприклад, програма "Доступні кредити 5-7-9%" була розширена для фінансування інвестиційних проектів у переробці. Також діють грантові програми для створення або розвитку садів, теплиць та переробних підприємств, які фінансуються зокрема за підтримки міжнародних партнерів. Зменшення імпорту високомаржинальних продуктів, які можуть вироблятися в Україні (наприклад, деякі види молочної продукції, овочів, ягід), підвищує продовольчу безпеку країни. Це особливо актуально в умовах війни та пов'язаних з нею логістичних ризиків і блокад кордонів. Інвестиції в переробку не лише заміщують імпорт, але й створюють експортний потенціал для українських товарів на ринку ЄС.

Продукція з доданою вартістю (наприклад, заморожені ягоди, готові овочеві суміші, сири) має значно вищу маржинальність, ніж сировина [59].

- Інформування бізнесу: Надання постійної експертної підтримки та актуальної інформації для імпортерів щодо мінливих правил ЄС та вимог до імпорту (наприклад, вимоги до пакувальних матеріалів, маркування). Регуляторна база ЄС, що охоплює вимоги до пакувальних матеріалів, маркування, наявності алергенів, залишків пестицидів та нових харчових продуктів, є однією з найсуворіших у світі. Ці правила постійно оновлюються, і їхнє недотримання імпортерами може призвести до значних фінансових втрат. Своєчасне інформування допомагає запобігти виникненню нетарифних бар'єрів. Наприклад, невідповідність маркування українським стандартам, які гармонізуються з європейськими, може стати підставою для затримки або повернення партії товару на кордоні. Розуміння та дотримання європейських вимог дозволяє імпортерам харчових продуктів з ЄС працювати ефективніше, мінімізувати ризики та будувати довгострокові, надійні відносини з європейськими постачальниками. Існує низка інституцій, які надають таку підтримку. Це включає [59]:

- Офіс віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України: Координує роботу з адаптації законодавства та надає роз'яснення для бізнесу.
- Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба): Надає інформацію про санітарні та фітосанітарні вимоги ЄС. Проєкти міжнародної технічної допомоги: Проєкти, що фінансуються ЄС, такі як EU4Business, пропонують тренінги, семінари та консультації для українських підприємців щодо виходу на ринок ЄС та дотримання його правил.
- Бізнес-асоціації: Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ) та інші асоціації проводять інформаційні сесії для своїх членів.

Підсумувати вищевикладене можна за допомогою Рис. 3.1

1. Поглиблення регуляторної інтеграції та спрощення митних процедур:

- Прискорення взаємного визнання сертифікатів, що усуне потребу в дублюючих перевірках на кордоні, які наразі спричиняють затримки.
- Цифровізація митниці: впровадження електронного обміну даними між митними службами України та ЄС прискорить оформлення вантажів.
- Оптимізація роботи пунктів пропуску: модернізація інфраструктури та розширення пропускної спроможності існуючих автомобільних та залізничних переходів для зменшення черг.

2. Розвиток логістичної інфраструктури та управління ланцюгами постачань:

- Створення логістичних хабів з відповідними умовами зберігання (рефрижератори, склади) для забезпечення якості імпортованих швидкопсувних продуктів.
- Диверсифікація транспортних шляхів, щоб зменшити залежність від автомобільного транспорту та мінімізувати вплив можливих блокад кордонів

3. Зменшення впливу нетарифних бар'єрів та управління ризиками:

- Посилення діалогу з країнами-партнерами для запобігання одностороннім обмеженням та блокадам з боків окремих країн ЄС. Використання існуючих механізмів в рамках Угоди про асоціацію для вирішення торговельних суперечок.
- Стимулювання інвестицій в українську переробну промисловість для заміщення імпорту продуктами з високою доданою вартістю, що зменшить загальну залежність від імпорту та покращить торговельний баланс.
- Інформування бізнесу: надання експертної підтримки та актуальної інформації для імпортерів щодо правил ЄС та вимог до імпорту (наприклад, вимоги до пакувальних матеріалів, маркування).

Рис. 3.1. Напрямки удосконалення імпорту товарів з ЄС

Джерело: авторська розробка

Реалізація повного взаємного визнання сертифікатів перетворить існуючі можливості ПВЗВТ на реальні конкурентні переваги, забезпечуючи швидший, дешевший та ефективніший імпорт харчових продуктів з ЄС. Оптимізація роботи пунктів пропуску, що включає модернізацію інфраструктури та

розширення пропускнуої спроможності існуючих автомобільних та залізничних переходів, є невідкладним напрямком удосконалення імпорту, спрямованим на зменшення критичних черг та забезпечення стабільності поставок харчових продуктів з ЄС, заходи з оптимізації мають на меті не лише прискорити імпорт харчових продуктів з ЄС, але й забезпечити стабільність та надійність всього торговельного ланцюга в умовах війни. Створення сучасних логістичних хабів є ключовим елементом стійкої та ефективної системи імпорту харчових продуктів з ЄС, що забезпечує збереження якості продукції та зменшує ризики, пов'язані з поточними логістичними викликами. Створення сучасних прикордонних логістичних хабів із відповідними умовами зберігання, включаючи рефрижератори та склади тимчасового зберігання, є критично важливим напрямком для удосконалення імпорту швидкопсувних харчових продуктів з ЄС, особливо в умовах значного навантаження на західні кордони. Необхідність диверсифікації транспортних шляхів шляхом розвитку альтернативних маршрутів, зокрема річкових та залізничних, є критично важливою для зменшення надмірної залежності від автомобільного транспорту та мінімізації негативного впливу можливих блокад кордонів і логістичних затримок. Розвиток альтернативних транспортних шляхів є стратегічним напрямком, який підвищує стійкість системи імпорту харчових продуктів до зовнішніх шоків та забезпечує стабільність продовольчого ринку України. Активна дипломатична робота та використання існуючих механізмів Угоди про асоціацію є ключовими для забезпечення передбачуваності торговельного середовища, що дозволяє імпортерам харчових продуктів з ЄС працювати в більш стабільних умовах. Стимулювання інвестицій у переробну промисловість є фундаментальним напрямком, який перетворює Україну з сировинного постачальника на виробника готової продукції, що позитивно впливає на всю економіку та імпортно-експортний баланс. Реалізація цих напрямків дозволить максимально використати можливості, які надає ПВЗВТ, забезпечуючи стабільний та ефективний імпорт харчової продукції з ЄС в Україну.

Реалізація цих напрямків вимагає спільних зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Напрямки удосконалення імпорту товарів харчової промисловості
України з ЄС та їх практична реалізація

Напрямок удосконалення	Практична реалізація та приклади
Поглиблення регуляторної інтеграції	Завершення оцінки еквівалентності української системи контролю (Держпродспоживслужба) для початку переговорів про взаємне визнання СФЗ сертифікатів. Впровадження електронних фітосанітарних сертифікатів (ePhyto).
Цифровізація митниці	Повноцінне використання системи NCTS ("митний безвіз") усіма імпортерами. Це дозволяє подавати єдину електронну декларацію та скорочує час оформлення вантажу з ЄС до кінцевого складу в Україні.
Оптимізація роботи пунктів пропуску	Модернізація інфраструктури (розширення смуг руху, сканери) за рахунок інвестицій ЄІБ/ЄБРР. Запровадження спільного митного контролю з країнами-сусідами, наприклад, з Польщею.
Розвиток логістичної інфраструктури	Стимулювання приватних інвестицій у будівництво сучасних логістичних хабів та рефрижераторних складів у прикордонних регіонах для забезпечення "холодного ланцюга" швидкопсувних продуктів.
Диверсифікація транспортних шляхів	Активне використання залізничних (контейнерні перевезення) та річкових маршрутів (порти Дунаю) для зменшення залежності від автотранспорту та підвищення стійкості поставок.
Підвищення поінформованості бізнесу	Створення єдиної онлайн-платформи з актуальною інформацією про вимоги та зміни в законодавстві ЄС, проведення регулярних вебінарів та консультацій для імпортерів.
Підтримка внутрішнього виробництва	Розширення державних програм (наприклад, "Доступні кредити 5-7-9%") для інвестування у переробну промисловість (молокозаводи, овочесховища) з метою заміщення імпорту високомаржинальними продуктами.

Джерело: авторська розробка

Таблиця 3.1. демонструє, що удосконалення імпорту харчових продуктів з ЄС вимагає комплексного підходу. Основні напрямки зосереджені на усуненні фізичних та бюрократичних бар'єрів через модернізацію інфраструктури, цифровізацію митних процедур та взаємне визнання сертифікатів. Паралельно з цим, стратегічні заходи, такі як диверсифікація логістичних шляхів та підтримка внутрішнього виробництва, спрямовані на підвищення стійкості та зменшення залежності українського ринку від імпорту в довгостроковій перспективі.

3.2. Фінансові механізми для адаптації до європейських вимог для зменшення залежності українського ринку харчових товарів від імпорту

Український бізнес може скористатися різними фінансовими механізмами для адаптації до європейських вимог. Основна підтримка надається через програми від міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу, урядові ініціативи та банківські інструменти, які можна охарактеризувати наступним чином [72; 73; 74]:

1. Кредитні лінії та гарантії.

- Кредитна лінія EU4Business-ЄБРР: Ця ініціатива, що реалізується через українські банки-партнери (зокрема, ОТП Банк, Кредобанк, ПроКредит Банк, Креді Агріколь Банк, Укргазбанк, Приватбанк та Укрексімбанк), пропонує вигідні умови фінансування. Кошти можуть бути використані на інвестиції в енергоефективність, придбання сучасного обладнання та приведення виробництва у відповідність до стандартів ЄС. Унікальною особливістю програми є надання грантів у вигляді кешбеку (інвестиційного стимулу) після успішної реалізації проєкту. Розмір гранту може становити до 10% від суми кредиту для інвестицій у звичайні технології та до 15% для проєктів із використанням зелених технологій (енергозбереження, скорочення викидів CO₂). Суми кредитів можуть варіюватися від еквівалента 300 000 євро (для простих проєктів із використанням попередньо затверджених технологій) до 3 мільйонів євро (для великих та комплексних проєктів). Кредити надаються в українській гривні (еквівалент суми в євро), що захищає позичальників від коливань обмінного курсу та пов'язаних із цим ризиків. Основна мета фінансування – допомогти українським підприємствам привести свою діяльність у відповідність до Директив ЄС та стандартів Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Це стосується якості, здоров'я, безпеки харчових продуктів та екологічної відповідальності. Кошти можна використати на закупівлю широкого спектру обладнання, що має маркування CE (CE mark) або еквівалентне, від медичної техніки до лазерних ріжучих машин та

сільськогосподарської техніки. Пріоритет надається інвестиціям у "зелені" технології, які допомагають знижувати витрати та покращувати екологічні показники бізнесу. Окрім фінансування, програма надає безкоштовну технічну та консультаційну допомогу від міжнародних експертів для оптимізації інвестиційних планів та підготовки бізнес-планів. За час дії програми понад 2000 українських компаній отримали допомогу, що дозволило зберегти понад 83 000 робочих місць і сприяло зростанню обороту підприємств навіть в умовах війни.

•Гарантійний фонд EU4Business: Допомагає малому та середньому бізнесу (МСБ) отримати фінансування, зменшуючи вимоги до застави. Це робить кредити більш доступними, що особливо актуально в умовах підвищених ризиків. Фонд надає фінансові гарантії банкам-партнерам, які, своєю чергою, видають кредити МСБ. Ці гарантії покривають частину ризиків банку у разі непогашення кредиту позичальником, що дозволяє банкам зменшити вимоги до застави з боку позичальника. Програма реалізується через мережу українських банків, що мають відповідні угоди з ЄБРР та ЄС. Це забезпечує ефективне використання коштів та відповідність європейським стандартам. Завдяки гарантіям фонду, підприємці, які раніше не могли надати достатню заставу, отримують можливість залучити фінансування на розвиток, модернізацію чи імпортозаміщення. Актуальність фонду зросла під час повномасштабного вторгнення, коли ризики ведення бізнесу значно зросли. Механізм гарантій став важливим фактором підтримки ліквідності та стійкості МСБ. Доступ до кредитування стимулює інвестиції у ключові сектори економіки, зокрема агропродовольчу промисловість, що сприяє імпортозаміщенню та підвищенню конкурентоспроможності українських товарів. За даними ЄБРР та ЄС, завдяки роботі фондів гарантування, тисячі українських МСБ змогли отримати кредити на загальну суму в сотні мільйонів євро. Ці кошти були спрямовані на різні цілі, включаючи закупівлю нового обладнання, розширення виробництва та сертифікацію продукції відповідно до вимог ЄС.

•Державна програма "Доступні кредити 5-7-9%": Ця програма, розширена для фінансування інвестиційних проєктів у переробці, є важливою для підтримки

вітчизняного виробництва. Суть програми полягає в тому, що держава компенсує підприємцю частину відсотків за кредитом, який видає комерційний банк. Це дозволяє позичальнику отримати фінансування за значно нижчою ставкою – від 0% до 9% річних, залежно від категорії бізнесу та цілей кредиту. Після повномасштабного вторгнення було прийнято рішення розширити пріоритетні напрямки фінансування. Були додані можливості для отримання кредитів на інвестиційні проєкти у сфері переробки сільськогосподарської продукції, що стало відповіддю на руйнування виробничих потужностей та логістичні проблеми. Кошти можна спрямовувати на придбання нового обладнання, модернізацію існуючих потужностей, будівництво нових цехів або складів, що безпосередньо сприяє нарощуванню виробництва та зменшенню залежності від імпорту. Програма має величезний охоплення. Станом на середину 2025 року, з початку її дії (лютий 2020 року), банки видали понад 95 тисяч кредитів на загальну суму понад 300 мільярдів гривень. Це свідчить про високий попит та довіру бізнесу до цього інструменту. Завдяки програмі фінансуються проєкти, які прямо сприяють імпортозаміщенню. Наприклад, будівництво нових молокопереробних заводів, виробництво сирів, овочесховищ, що дозволяє замінити імпортну продукцію на внутрішньому ринку. Значна частина кредитів видається саме підприємствам агропромислового комплексу, що є критично важливим для продовольчої безпеки країни.

- **Страхування експортних контрактів:** Експортно-кредитне агентство (ЕКА) пропонує інструменти страхування експортних контрактів від неплатежів та інвестицій від воєнних та політичних ризиків. У 2024 році ЕКА підтримало 69 експортерів на загальну суму 7,53 млрд грн. Основна цінність ЕКА в умовах повномасштабної війни полягає саме у страхуванні інвестицій та експортних операцій від воєнних ризиків (наприклад, пошкодження майна, переривання виробництва внаслідок бойових дій) та політичних ризиків (наприклад, неплатежі через політичну нестабільність у країні-імпортері). Страхування від неплатежів іноземних партнерів дозволяє українським експортерам працювати з більшою впевненістю та пропонувати більш гнучкі умови оплати (наприклад,

відтермінування платежу), що підвищує їхню конкурентоспроможність на світових ринках. Стабільний експорт та надходження валютної виручки відіграють ключову роль у підтримці курсу національної валюти та загальної платіжної спроможності України. Це, своєю чергою, позитивно впливає на можливість імпорту критично важливих товарів, включаючи харчові продукти.

2. Грантові програми та інвестиційні інструменти

■Програма Ready4EU: У рамках ініціативи EU4Business ця програма надає мікрогранти у розмірі до 2 500 євро для інтеграції українських компаній до єдиного ринку ЄС. Кошти можна використати, зокрема, на сертифікацію продукції. Гранти призначені для покриття конкретних витрат, пов'язаних з інтеграцією на ринок ЄС. Це можуть бути витрати на обов'язкову сертифікацію продукції (наприклад, маркування CE, органічні сертифікати), тестування продукції, розробку технічної документації, послуги перекладу, а також участь у торговельних ярмарках та виставках у ЄС. Умови отримання мікрогрантів є відносно простими порівняно з великими кредитними програмами, що робить їх доступними для широкого кола МСБ, які часто не мають достатніх ресурсів для проходження складних процедур сертифікації. Програма реалізується через партнерські організації, які мають досвід роботи з українським бізнесом, що забезпечує ефективну та цільову допомогу. Отримання міжнародних сертифікатів та маркувань підтверджує відповідність української продукції високим європейським стандартам. Це підвищує конкурентоспроможність товару не лише на експортному, але й на внутрішньому ринку, що безпосередньо сприяє імпортозаміщенню. Наявність необхідних сертифікатів значно спрощує процедури імпорту. Товари, що відповідають вимогам ЄС, легше проходять митний контроль та інспекції, мінімізуючи ризики затримок та відмов у ввезенні.

■Грантова програма через GIZ: В межах міжнародної співпраці EU4Business, за фінансування ЄС та уряду Німеччини, запроваджено грантову програму для підтримки МСБ. Програма орієнтована на підтримку тих українських підприємців, які постраждали від війни, перемістили свій бізнес, або тих, хто працює в критично важливих для економіки секторах, включаючи

агропромисловий комплекс та переробку харчових продуктів. Розмір фінансової допомоги зазвичай становить від 1000 до 10 000 євро (у гривневому еквіваленті). Кошти надаються на безповоротній основі, що є величезною перевагою для бізнесу, який відчуває нестачу ліквідності. Гранти призначені для конкретних потреб, які допомагають бізнесу відновити або підтримати свою діяльність: придбання нового або ремонт існуючого обладнання; закупівля сировини, матеріалів та комплектуючих; впровадження міжнародних стандартів якості (наприклад, ISO, HACCP), що безпосередньо сприяє адаптації до вимог ЄС; фінансування маркетингових заходів та цифровізації бізнес-процесів. Програма забезпечує швидке реагування на нагальні потреби бізнесу, дозволяючи підприємствам відновлювати роботу в коротші терміни, що критично важливо для продовольчої безпеки країни. Фінансування на придбання обладнання для переробки дозволяє локальним виробникам нарощувати випуск продукції, яка раніше імпортувалася. Програма активно працює в регіонах, які прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб або постраждали від бойових дій, але перебувають під контролем України (наприклад, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Сумська, Харківська області).

•Програма «Горизонт Європа»: Ця програма ЄС з досліджень та інновацій на 2021–2027 роки може бути використана українськими компаніями, які прагнуть вирішувати глобальні проблеми та модернізувати промисловість. Україна є асоційованим членом програми з 2022 року, що надає українським юридичним особам (компаніям, університетам, науковим установам) право брати участь у більшості конкурсів на рівні з організаціями з країн-членів ЄС. Участь у програмі дозволяє залучати значні кошти на дослідження та розробки (R&D), що є ключовим для технологічної модернізації української харчової промисловості та підвищення її конкурентоспроможності. Спільна робота над інноваційними проєктами з європейськими партнерами сприяє інтеграції українських компаній у європейські виробничі та наукові ланцюги. Українські компанії вже беруть участь у програмі. Наприклад, проєкти у сфері

агротехнологій, розробки нових безпечних харчових продуктів або "розумного" сільського господарства можуть отримати фінансування.

- **Програма EIC Accelerator:** Частина програми "Горизонт Європа" від European Innovation Council, що надає фінансування інноваційним проектам. Комбіноване фінансування (Blended Finance) - це головна відмінність програми. Вона може надавати: гранти у розмірі до 2,5 млн євро для покриття витрат на інноваційну діяльність (демонстрація технологій, пілотування, сертифікація) та інвестиції в акціонерний капітал (Equity) через Фонд ЄІС (EIC Fund) у розмірі від 0,5 млн до 15 млн євро (або більше у виняткових випадках). Українські компанії, як асоційовані члени «Горизонт Європа», мають повний доступ до цієї програми. Це відкриває величезні можливості для українських агротехнологічних (AgriTech) та харчових стартапів. Вже є приклади українських компаній, які отримали фінансування від ЄІС (наприклад, стартап Releaf PAPER, що виробляє папір з опалого листя). Це доводить, що українські інновації є конкурентоспроможними на європейському рівні. Фінансування через EIC Accelerator дозволяє українським компаніям розробляти високотехнологічні продукти та рішення, які можуть не лише замінити імпорتنі аналоги на внутрішньому ринку, але й успішно експортуватися до ЄС та інших глобальних ринків. Перемога в конкурсі EIC Accelerator не тільки надає кошти, але й відкриває двері до мережі інвесторів, партнерів та експертів ЄС, що прискорює масштабування бізнесу.

3. Інші інструменти підтримки.

- **Ukraine Facility:** Цей інструмент, створений Єврокомісією, надає прогнозовану фінансову підтримку Україні протягом 2024-2027 років для вирішення державних потреб, зокрема у відновленні. Загальний бюджет програми становить 50 мільярдів євро на період 2024-2027 років. Кошти складаються з двох основних частин: кредити (близько 33 млрд євро), що надаються на дуже вигідних умовах, та гранти (близько 17 млрд євро). Виділення коштів жорстко прив'язане до виконання Україною "Плану України" — переліку реформ та інвестиційних проєктів, узгоджених з ЄС. Це забезпечує прозорість

використання коштів та стимулює проведення необхідних змін. Прогнозована та значна фінансова підтримка від ЄС позитивно впливає на валютний ринок. Стабільність гривні зменшує валютні ризики для імпортерів та робить імпорт харчових продуктів більш передбачуваним та менш дорогим у гривневому еквіваленті. Частина коштів спрямовується на відновлення критичної інфраструктури, включаючи енергетику, транспортні шляхи та логістичні об'єкти. Це опосередковано покращує умови для імпорту, підвищуючи ефективність логістики та зменшуючи затримки. Виконання "Плану України" та наявність прогнозованого фінансування підвищує довіру міжнародних інвесторів до України, що може залучити додаткові приватні інвестиції в агропромисловий комплекс та переробку, сприяючи імпортозаміщенню.

- Консультаційна підтримка: На додаток до фінансових механізмів, уряд та міжнародні партнери надають консультаційну підтримку бізнесу щодо адаптації до вимог ЄС. У рамках ініціативи EU4Business та інших програм (GIZ, UNDP, FAO) фінансується робота міжнародних та українських експертів. Вони надають консультації з найрізноманітніших питань: допомога у впровадженні систем управління безпечністю харчових продуктів (HACCP, ISO 22000), детальні роз'яснення щодо маркування, пакування, використання дозволених інгредієнтів та алергенів, консультування щодо проходження процедур сертифікації для отримання доступу на ринок ЄС (наприклад, органічна сертифікація, CE-маркування). Урядові органи України, такі як Офіс віцепрем'єра з європейської інтеграції, Міністерство економіки, Держпродспоживслужба, активно проводять інформаційні кампанії, вебінари та публікують роз'яснювальні матеріали. Бізнес-асоціації та торгові палати (наприклад, УКАБ, Торгово-промислова палата України) регулярно організовують тренінги, семінари та надають індивідуальні консультації своїм членам, спираючись на актуальну інформацію від ЄС. Консультації допомагають бізнесу заздалегідь підготувати продукцію та документацію відповідно до вимог ЄС. Це мінімізує ризик відмови у ввезенні товару на кордоні, що є значним нетарифним бар'єром. Отримання кваліфікованої консультації є значно дешевшим, ніж виправлення помилок або

втрата партії товару на кордоні. Адаптована до європейських вимог продукція стає більш конкурентоспроможною не лише на експортному, але й на внутрішньому ринку України. Це сприяє імпортозаміщенню якісною вітчизняною продукцією.

Підсумувати та узагальнити вищевикладене можна за допомогою таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Фінансові механізми підтримки українського бізнесу для адаптації до вимог ЄС

Тип підтримки	Механізм / Програма	Опис та цільове призначення
Кредитування та гарантії	Кредитна лінія EU4Business-ЄБРР	Пільгове фінансування через українські банки-партнери для інвестицій у модернізацію, енергоефективність та відповідність стандартам ЄС.
	Гарантійний фонд EU4Business	Зменшення вимог до застави для полегшення доступу МСБ до банківських кредитів на розвиток.
	Державна програма "Доступні кредити 5-7-9%"	Надання пільгових кредитів для реалізації інвестиційних проєктів у переробній промисловості та сільському господарстві.
	Страховання експортних контрактів (ЕКА)	Страховання інвестицій та експортних операцій від воєнних, політичних та комерційних ризиків.
Гранти та інновації	Програма Ready4EU	Надання мікрогрантів (до 2 500 євро) для допомоги компаніям в інтеграції на ринок ЄС та сертифікації продукції.
	Грантова програма через GIZ	Фінансова підтримка від ЄС та уряду Німеччини для українського МСБ на відновлення та розвиток.
	Програма ЄС "Горизонт Європа"	Фінансування досліджень, інновацій та модернізації промисловості для відповідності глобальним викликам та стандартам ЄС.
Інституційна підтримка	Ukraine Facility	Масштабна фінансова підтримка від Єврокомісії (2024-2027) для забезпечення державних потреб та стимулювання відновлення, включаючи підтримку бізнесу.
	Консультаційна підтримка	Експертна допомога від уряду України та міжнародних донорів (проєкти EU4Business) щодо вимог до пакування, маркування та сертифікації товарів.

Джерело: авторська розробка

Таким чином, кредитна лінія EU4Business-ЄБРР є комплексним та ефективним інструментом, який не лише забезпечує доступ до фінансів, а й надає необхідну експертизу для інтеграції українського бізнесу в європейський ринок. Гарантійний фонд EU4Business є важливим інструментом, який усуває фінансові бар'єри та надає українському МСБ реальну можливість модернізувати свій бізнес, що позитивно впливає як на удосконалення імпорту (через дотримання стандартів), так і на розвиток імпортозаміщення. державна програма "Доступні кредити 5-7-9%" є потужним важелем для стимулювання внутрішнього виробництва, що має прямий позитивний вплив на зменшення залежності від імпорту та покращення торговельного балансу України. Страхування експортних контрактів через ЕКА є важливим інструментом для забезпечення стабільності валютних надходжень в Україну, що опосередковано сприяє стабільності імпорту харчових продуктів та зміцненню економічної стійкості країни. Програма Ready4EU є важливим допоміжним інструментом, який усуває фінансові перешкоди для дотримання регуляторних вимог ЄС, сприяючи як удосконаленню імпорту (через відповідність стандартам), так і розвитку імпортозаміщення якісною вітчизняною продукцією. Грантова програма через GIZ є потужним інструментом підтримки "на місцях", який допомагає українським виробникам адаптуватися до викликів воєнного часу, підвищувати якість своєї продукції відповідно до європейських вимог та активно брати участь у процесах імпортозаміщення. Програма «Горизонт Європа» є потужним інструментом для розвитку інноваційного потенціалу України, що має стратегічне значення для довгострокової модернізації промисловості та інтеграції до єдиного європейського ринку. програма EIC Accelerator є унікальним шансом для українського бізнесу здійснити технологічний прорив, залучити значні інвестиції та створити інноваційні продукти, що матимуть глобальний попит і сприятимуть модернізації всієї харчової промисловості України. Ukraine Facility є фундаментальним інструментом підтримки, який забезпечує загальну економічну стійкість України, що є необхідною передумовою для стабільного імпорту харчових продуктів та розвитку

внутрішнього виробництва в довгостроковій перспективі. Консультаційна підтримка є важливим елементом екосистеми підтримки бізнесу, що допомагає ефективно використовувати фінансові механізми, уникати торговельних бар'єрів та успішно інтегруватися в європейський ринок.

Сукупність фінансових механізмів, що надаються українському бізнесу урядом та міжнародними партнерами, має стратегічний вплив на майбутнє України, формуючи основу для стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та успішної інтеграції в Європейський Союз.

1. Створення стійкої економічної основи:

Макрофінансова підтримка через Ukraine Facility забезпечує державну стабільність, яка є фундаментом для роботи бізнесу. Стабільний курс гривні та низька інфляція створюють передбачуване бізнес-середовище. Це, своєю чергою, стимулює приватні інвестиції та сприяє довгостроковому економічному плануванню, що вкрай важливо для відновлення після війни.

2. Стимулювання модернізації та інновацій:

Кредитні лінії EU4Business-ЄБРР, гранти GIZ та програми «Горизонт Європа» спрямовують кошти в модернізацію виробництва. Це дозволяє українським підприємствам не просто відновлюватися, а будувати більш сучасну, енергоефективну та високотехнологічну промисловість. Програма EIC Accelerator сприяє розвитку проривних інновацій, які можуть вивести Україну на світові ринки з унікальними продуктами, а не лише із сировиною.

3. Підвищення конкурентоспроможності та імпортозаміщення:

Фінансування допомагає адаптуватися до високих стандартів ЄС (НАССР, ISO), що підвищує якість української продукції. Це, з одного боку, полегшує експорт та зміцнює позиції на ринку ЄС, а з іншого — робить вітчизняні товари конкурентними на внутрішньому ринку, сприяючи ефективному імпортозаміщенню.

4. Зниження ризиків та залучення інвестицій:

Інструменти страхування ризиків від ЕКА та гарантії від Гарантійного фонду EU4Business мінімізують бар'єри для інвестицій в умовах війни. Це

підвищує довіру міжнародних інвесторів та стимулює приплив капіталу, який необхідний для масштабного відновлення країни.

Загалом, ці фінансові механізми діють як каталізатор трансформації української економіки із сировинної в економіку з високою доданою вартістю, повністю інтегровану в європейський простір. Це забезпечує не лише продовольчу безпеку та стабільність імпорту, але й закладає основу для довгострокового процвітання та стійкості України.

В цілому також слід відзначити, що стабільність імпорту харчових продуктів та зміцнення економічної стійкості України в майбутньому є критично важливими для забезпечення продовольчої безпеки, підтримки внутрішнього ринку та довгострокового сталого розвитку країни, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення.

У контексті продовольчої безпеки стабільний імпорт гарантує наявність на ринку продуктів харчування, яких недостатньо виробляється всередині країни або виробництво яких постраждало від війни. Це запобігає дефіциту та допомагає стримувати інфляцію цін на продукти. Крім того, наявність імпортової продукції створює конкурентне середовище для вітчизняних виробників, що стимулює їх підвищувати якість, ефективність та впроваджувати інновації. Стабільний імпорт також забезпечує споживачів широким асортиментом якісних, сертифікованих продуктів, які відповідають високим європейським стандартам, покращуючи загальну культуру споживання.

Зміцнення економічної стійкості України через стабільний імпорт також має ключове значення. Стабільні торговельні відносини є основою макрофінансової стабільності країни. Надходження валюти від експорту та прогнозовані витрати на імпорт допомагають Національному банку України керувати валютним курсом та золотовалютними резервами. Стабільний імпорт з ЄС є частиною процесу інтеграції України до єдиного європейського ринку, що поглиблює економічні зв'язки і є критично важливим для майбутнього членства України в ЄС та доступу до структурних фондів.

Нарешті, розвиток та диверсифікація логістичних шляхів для імпорту підвищує загальну стійкість економіки до зовнішніх шоків та воєнних ризиків. Стабільний та передбачуваний ринок імпорту, що працює за європейськими правилами, підвищує довіру міжнародних інвесторів до України. Це стимулює залучення капіталу в українську переробну промисловість, сприяючи довгостроковому імпортозаміщенню та сталому розвитку. Таким чином, стабільність імпорту та економічна стійкість взаємопов'язані і є необхідними передумовами для успішного відновлення України та її процвітання в майбутньому.

Висновки до розділу 3

Удосконалення імпорту харчових продуктів з ЄС вимагає комплексного підходу. Основні напрямки зосереджені на усуненні фізичних та бюрократичних бар'єрів через модернізацію інфраструктури, цифровізацію митних процедур та взаємне визнання сертифікатів. Паралельно з цим, стратегічні заходи, такі як диверсифікація логістичних шляхів та підтримка внутрішнього виробництва, спрямовані на підвищення стійкості та зменшення залежності українського ринку від імпорту в довгостроковій перспективі.

Український бізнес має доступ до широкого спектру фінансових інструментів для адаптації до європейських вимог та розвитку виробництва. Ці механізми, що включають пільгові кредити (EU4Business-ЄБРР, "5-7-9%"), гранти (Ready4EU, GIZ) та інструменти страхування ризиків (ЕКА), спрямовані на модернізацію підприємств, підвищення якості продукції та зміцнення конкурентоспроможності на внутрішньому та європейському ринках. Фінансові механізми підтримки українського бізнесу мають прямий та двосторонній зв'язок із процесами імпорту харчових продуктів та імпортозаміщенням. Допомога бізнесу в адаптації до європейських вимог до якості, стандартів та сертифікації (через гранти та консультації) полегшує дотримання імпортних процедур та зменшує ризики затримок на кордоні, роблячи імпорт більш ефективним та передбачуваним. Кредитні програми (наприклад, "5-7-9%") та інвестиції в

переробну промисловість (через програми ЄБРР) стимулюють розвиток вітчизняного виробництва продуктів із високою доданою вартістю. Це дозволяє Україні замінювати імпортні товари (наприклад, певні види сирів, овочів, фруктів) власною продукцією, зменшуючи залежність від зовнішніх поставок та покращуючи торговельний баланс країни. Отже, фінансова підтримка виступає ключовим важелем для модернізації українського агропромислового комплексу, що одночасно оптимізує процеси імпорту та посилює внутрішнє виробництво.

ВИСНОВКИ

Таким чином після проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження можна дістатися наступних висновків.

Імпорт продовольчих товарів розглянуто як багатовимірне явище, в якому поєднуються виробничий, споживчий, інституційний та соціально-економічний виміри: він одночасно забезпечує завантаження виробничих потужностей харчової промисловості, задоволення попиту населення, реалізацію зовнішньоекономічної стратегії держави та формування продовольчої безпеки. Таке трактування узгоджується з сучасними підходами українських і зарубіжних дослідників до аналізу агропродовольчої торгівлі.

Узагальнення сучасних класифікацій показало, що структура імпорту харчових товарів може аналізуватися за ступенем переробки (сировина, інгредієнти та напівфабрикати, готові продукти з різним рівнем переробки), економічним призначенням (базові товари масового споживання, спеціалізовані та нішеві продукти, технологічні компоненти для харчової промисловості) та роллю у продовольчому балансі (критичний імпорт і імпорт асортиментного розширення).

Проаналізовано амбівалентний вплив імпорту харчових товарів на продовольчу безпеку: з одного боку, він виступає стабілізуючим чинником, який дає змогу компенсувати регіональні та сезонні диспропорції внутрішнього виробництва, диверсифікувати раціон та забезпечити доступ до продукції, що не виробляється в країні; з іншого – надмірна імпортозалежність у критичних товарних групах може посилювати вразливість до зовнішніх шоків (воєнних, цінових, логістичних). Наголошується, що ключовим є не абсолютний обсяг імпорту, а його товарна структура, ступінь географічної диверсифікації постачальників і спроможність національної економіки адаптуватися до глобальних змін.

Критичний огляд теоретичних і прикладних досліджень дозволив систематизувати фактори, що стримують та активізують імпорт товарів харчової

промисловості. До стримуючих належать тарифні та, насамперед, нетарифні бар'єри (санітарні й фітосанітарні заходи, технічні регламенти, вимоги до маркування), логістичні та інфраструктурні обмеження, валютна й макроекономічна нестабільність, політика імпортозаміщення та захисні заходи. Стимулюючими чинниками виступають лібералізація торгівлі й гармонізація регулювання з ЄС, розвиток транспортної та холодової інфраструктури, трансформація споживчих уподобань у бік більш перероблених і спеціалізованих продуктів, залучення інвестицій та включення підприємств у глобальні й регіональні ланцюги доданої вартості.

З огляду на міжнародні й національні дослідження зроблено висновок, що теоретичний аналіз імпорту товарів харчової промисловості має спиратися на комплексну методологію. У роботі обґрунтовано доцільність використання структурно-динамічного аналізу статистичних рядів імпорту (темпи зростання, індекси), аналізу товарної й географічної структур та порівняльного аналізу з вибраною групою країн ЄС. Саме ця комбінація методів дозволить у подальших розділах дослідити імпорт харчових товарів не лише як статичний обсяг постачань, а як динамічний процес, чутливий до внутрішніх і зовнішніх шоків та інтеграційних рішень.

В цілому, товарна структура імпорту аграрної та готової харчової продукції України в період 2022–2024 рр. зазнала змін, але її основні категорії залишаються відносно стабільними. Динаміка імпорту у 2022-2024 роках демонструє, що у 2022 році загальний імпорт продовольства та аграрної продукції знизився майже на чверть порівняно з довоєнним рівнем через порушення логістичних ланцюгів та загальну невизначеність, спричинену повномасштабним вторгненням. Ситуація стабілізувалася у 2023 році, і імпорт агропродовольчої продукції відновився, зрісши на 16% порівняно з 2022 роком. У 2024 році імпорт аграрної продукції з країн ЄС продовжив зростати, що свідчить про подальшу стабілізацію ринку. За категорією «Живі тварини; продукти тваринного походження» у 2024 році спостерігається зростання на 9,8%, за категорією «Продукти рослинного походження» зростання 5,4%, за

категорією «Жири та олії тваринного або рослинного походження» зростання 12,99%, за категорією «Готові харчові продукти» - зростання 12,4%. В готових харчових продуктах найбільше зростання до показника 2023 року спостерігається за какао та продуктами з нього (+46,8%), різними харчовими продуктами (+15,9%), продуктами з м'яса, риби (+15,2%). Падіння спостерігається за категорією «тютюн і промислові замітники тютюну» (-1%) до показника 2023 року. Товарна структури імпорту аграрної та харчової продукції з країн ЄС в Україну в 2022-2024 роках була зосереджена переважно на продуктах з високою доданою вартістю, зокрема напоях, рибі та морепродуктах, фруктах, а також готовій молочній продукції. Незважаючи на значний експорт сировини з України до ЄС, імпорт з Євросоюзу до України складався з більш перероблених та специфічних продуктів. Між тим загальний обсяг імпорту агропродукції з ЄС в Україну зростав протягом зазначеного періоду. Наприклад, у січні-вересні 2023 року імпорт збільшився на 19% порівняно з аналогічним періодом 2022 року, досягнувши 2,5 млрд євро. У 2024 році імпорт зріс ще на майже 9% у вартісному вираженні порівняно з попереднім роком.

Порівняння України в залежності від імпорту продуктів харчування з країнами ЄС демонструє зростаючу залежність від європейських поставок високомаржинальної продукції, тоді як Україна залишається великим експортером сировини до ЄС. Торговельний баланс між Україною та ЄС загалом позитивний для ЄС. Натомість імпорт з ЄС складається з продуктів із високим ступенем переробки та доданою вартістю, таких як риба, напої, фрукти, овочі, молочна продукція та вироби з какао. За 2024 рік імпорт агропродовольчої продукції в Україну зріс, досягнувши значних обсягів (близько 7,82 млрд доларів США з усіх країн, значна частка припадає на ЄС).

Головними країнами-постачальниками з ЄС є Польща, Німеччина, Італія, Нідерланди та Іспанія. Ці країни відіграють роль як логістичних хабів, так і великих виробників широкого асортименту харчових продуктів. Залежність від імпорту з ЄС зросла після повномасштабного вторгнення через руйнування внутрішніх виробництв та логістичних ланцюгів. Це робить внутрішній ринок

чутливим до зовнішніх цінових коливань та регуляторних змін в ЄС, що іноді спричиняє торговельні суперечки, наприклад, щодо обмежень на імпорт української агропродукції до деяких східноєвропейських країн.

У короткостроковій перспективі європейський бізнес, можливо, швидше скористався перевагами доступу до українського ринку. Однак у довгостроковій, стратегічній перспективі Угода більш вигідна Україні, оскільки вона слугує потужним каталізатором системних реформ, модернізації галузі та інтеграції до європейської економічної спільноти. Це не просто торговельна угода, а інструмент трансформації українського агросектору. Загалом, хоча ЄС отримує прямі комерційні вигоди від доступу до українського ринку, для України Угода є стратегічним інструментом трансформації агросектору, що має фундаментальне значення для її майбутньої економічної стійкості та інтеграції до європейської спільноти.

SWOT-аналіз імпорту товарів харчової промисловості України з Європейського Союзу імпорту товарів харчової промисловості України з ЄС характеризується двома основними тенденціями: активним зростанням, зумовленим лібералізацією торгівлі та гармонізацією стандартів, та значними стримуючими факторами, пов'язаними з наслідками війни та економічною нестабільністю. Лібералізація торгівлі (УВЗСТ) та гармонізація СФЗ заходів значно спростили та здешевили імпорт з ЄС, відкривши українському споживачеві доступ до ширшого асортименту якісної продукції. Війна спричинила як необхідність імпорту (через руйнування внутрішніх виробництв та логістичну переорієнтацію на західні кордони), так і стримуючі фактори (зниження купівельної спроможності, валютні ризики, блокади кордонів). Перспективи імпорту залежать від стабілізації економічної ситуації в Україні, вирішення логістичних проблем та балансування торговельних інтересів між Україною та країнами-членами ЄС.

Удосконалення імпорту харчових продуктів з Європейського Союзу (ЄС) в Україну в контексті дії Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) вимагає застосування комплексного та багатовекторного

підходу. Стратегічні напрямки зосереджені насамперед на системному усуненні існуючих фізичних та бюрократичних бар'єрів, що досягається шляхом цілеспрямованої модернізації прикордонної інфраструктури, повної цифровізації митних процедур та забезпечення взаємного визнання сертифікатів відповідності та безпечності продукції. Ці заходи спрямовані на оптимізацію логістичних потоків, скорочення часових та фінансових витрат імпортерів, а також мінімізацію ризиків псування швидкопсувної продукції. Паралельно з цим, реалізуються довгострокові стратегічні заходи, спрямовані на підвищення загальної стійкості національної економіки та зменшення її критичної залежності від імпорту в довгостроковій перспективі. Це включає диверсифікацію транспортних шляхів шляхом розвитку альтернативних залізничних та річкових сполучень, що забезпечує більшу стабільність поставок в умовах зовнішніх шоків, зокрема блокад кордонів. Ключовим елементом також є інтенсифікація підтримки внутрішнього виробництва через фінансові стимули та інвестиції в переробну промисловість, що сприяє ефективному імпортозаміщенню та покращенню торговельного балансу країни.

Для того, щоб максимально використати переваги ПВЗВТ та мінімізувати поточні виклики (пов'язані з війною, логістикою та регулюванням), Україна має зосередитися на системному вдосконаленні кількох ключових аспектів: поглиблення регуляторної інтеграції, цифровізація митниці, оптимізація роботи пунктів пропуску, розвиток логістичної інфраструктури, диверсифікація транспортних шляхів, посилення діалогу з країнами-партнерами, підтримка внутрішнього виробництва, інформування бізнесу. Реалізація цих комплексних заходів допоможе перетворити імпорт харчових продуктів з ЄС на більш ефективний, стабільний та передбачуваний процес, що відповідає цілям інтеграції України до європейського ринку.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павленко О. Особливості регулювання імпорту продовольства та товарів для агропромислового виробництва України. Економіка та суспільство. 2024. 69. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-138>
2. Перегуда, Ю. Експорт та імпорт аграрної продукції в умовах глобального регулювання та міжнародної торгівлі. Економіка та суспільство. 2023. 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-92>
3. Мельник Т. М., Пугачевська К. С. Імпортозалежність економіки України і пріоритети селективного імпортозаміщення. Економіка України. 2016. № 4. С. 29-44. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0000510105>
4. Baranauskaitė L., Jurevičienė D. Import risks of agricultural products in foreign trade. Economies. 2021. 9(3). URL: doi: 10.3390/economies9030102.
5. Федулова І. В. Ukraine's foreign trade in agricultural products with the European Union and global trends. Foreign Trade: Economics, Finance, Law. 2024. – № 4(135). 86–107. URL: https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/view/2141?utm_source=chatgpt.com
6. Ambroziak Ł. Intra-industry trade in agri-food products: the case of Poland and Ukraine. European Research Studies Journal. 2024. Vol. 27, Issue 4. 362–382. URL: <https://ersj.eu/journal/3522/>
7. Ostashko T., Kobuta I., Olefir V., Lienivova H. Evaluation of the results and analysis of the impact of the DCFTA with the EU on agricultural trade in Ukraine. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. 2022. Vol. 8, № 4. 86–105. URL: <https://are-journal.com/are/article/download/602/364>
8. Parkhomenko-Kutsevil O. Theoretical principles of ensuring food security in the conditions of globalization challenges. Наукові інновації та передові технології. 2024. № 10(38). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/15395/15465/15459>
9. Abdallah K., Al-Ansari T., Kumi E. Impact of food import competition on the water–land–food nexus in the MENA region. Agriculture. 2024. Vol. 14, № 3.

10. UNCTAD. Trade in processed food: Technical paper UNCTAD/STAT/2023/4. Geneva: United Nations, 2023. 60 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/stat2023d4_en.pdf
11. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Agricultural Commodity Markets 2024. Trade and nutrition: Policy coherence for healthy diets. Rome: FAO, 2024. 144 p. DOI: 10.4060/cd2144en. URL: <https://doi.org/10.4060/cd2144en>
12. Dukhnytskyi B., Pugachov V. Import of agri-food products to Ukraine. *Ekonomika APK*. 2024. Vol. 31, No. 6. P. 27–35. DOI: 10.32317/ekon.apk/6.2024.27. URL: <https://eapk.com.ua/en/journals/tom-31-6-2024/import-agroprodovolchoyi-produktsiyi-v-ukrayinu>
13. Kvasha S., Andrei P., Mancini M. C., Vakulenko V. Food security in Ukraine today's conditions. *International Journal of Food Sciences and Nutrition*. 2024. Vol. 75, No. 6. P. 622–636. DOI: 10.1080/09637486.2024.2379825. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/10.1080/09637486.2024.2379825>
14. Mostova A., Hutorov A. Food security in the countries of Central and Eastern Europe: State and strategic directions of provision. *Ekonomika APK*. 2023. Vol. 30, No. 1. P. 20–29. DOI: 10.32317/2221-1055.202301020. URL: <https://eapk.com.ua/en/journals/tom-30-1-2023/prodovolcha-bezpeka-v-krayinakh-tsentralno-skhidnoyi-yevropi-stan-i-strategichni-napryami-zabezpechennya>
15. Leal Filho W., Azul A. M., Wall T. et al. How the War in Ukraine Affects Food Security. *Foods*. 2023. Vol. 12, No. 21. Article 3996. DOI: 10.3390/foods12213996. URL: <https://www.mdpi.com/2304-8158/12/21/3996>
16. Nifatova O., Danko Y., Petrychuk S. et al. Import dependence of the European organic market and the role of Ukrainian exports. *Technological and Economic Development of Economy*. 2024. Vol. 30, No. 6. P. 1950–1971. DOI: 10.3846/tede.2024.22840. URL: <https://journals.vilniustech.lt/index.php/TEDE/article/view/22840>
17. Kutsmus N., Zinchuk T., Usiuk T., Prokopchuk O., Palamarchuk T. War in Ukraine: Impact on global agri-food trade . *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27, No. 3.

- P. 130–142. DOI: 10.48077/scihor3.2024.130. URL: <https://doi.org/10.48077/scihor3.2024.130>
18. Zhang Y.-T., Li M.-Y., Zhou W.-X. Impact of the Russia–Ukraine Conflict on International Staple Agrifood Trade Networks. *Foods*. 2024. Vol. 13, No. 13. Article 2134. DOI: 10.3390/foods13132134. URL: <https://www.mdpi.com/2304-8158/13/13/2134>
 19. Countryman A. M., Glauber J. W., Martyshev A. et al. Global economic effects of war-induced agricultural export declines from Ukraine. *Applied Economic Perspectives and Policy*. 2024. Early view. P. 1–42. DOI: 10.1002/aep.13468. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/09/Applied-Eco-Perspectives-Pol-2024-Countryman-Global-economic-effects-of-war---induced-agricultural-export-declines-from.pdf>
 20. UNCTAD. Promoting food security through non-tariff measures: From costs to benefits. UNCTAD, 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2023d6_en.pdf
 21. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Food security and trade. FAO, 2023. URL: <https://openknowledge.fao.org/>
 22. Akune Y. Sanitary and phytosanitary measures and technical barriers to trade as non-tariff measures: Evidence from agricultural trade. *Australian Journal of Regional Studies*, 29(1). 2023. URL: <https://www.anzrsai.org/>
 23. World Trade Organization. Report on G20 Trade Measures (mid-October 2022 to mid-May 2023). WTO, 2023. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/trdev_04jul23_wto_report_e.pdf
 24. Shnyrkov O., Zablotska R., Chugayev O. Trade and logistics between the EU and Ukraine in the wartime period. *Academy Review*, 2(63). 2025. pp. 301–314. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-2-63-20>
 25. Russian attack on Ukraine's Odesa region kills two, damages port, Ukraine says. Reuters, 10.07.2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-attack-ukraines-odesa-region-kills-two-damages-port-ukraine-says-2024-07-10/>

26. Kutsmus N. War in Ukraine: Impact on global agri-food trade. *Science Horizon*, 27(3), 2024. URL: <https://sciencehorizon.com.ua/en/journals/tom-27-3-2024/viyna-v-ukrayini-vpliv-na-svitovu-torgivlyu-agroprodovolchoyu-produktsiyeyu>
27. Ukrainian Victory. The Impact of Russian War on the Ukrainian Agricultural Sector and Global Food Security. *UkrainianVictory.org*, 2024. URL: <https://ukrainianvictory.org/publications/global-food-security/>
28. Pavlenko O. Stan prodovolchoi bezpeky u sviti ta osnovni trendy yii zabezpechennia u obsiahakh vyrobnytstva za kontynentamy ta krainamy. *Ekonomika ta suspilstvo*, 2024, № 52, pp. 34–40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4758>
29. Ostashko T. Evaluation of the results and analysis of the impact of the DCFTA with the EU on agricultural trade in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics*, 8(3), 2022, pp. 5–27. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/602>
30. Leshchenko K. Current challenges of agricultural trade liberalisation between Ukraine and the EU. *Agricultural and Resource Economics*, 9(2), 2023. URL: <https://are-journal.com/>
31. EU agrees initial food trade deal with Ukraine. *Reuters*, 30.06.2025. URL: <https://www.reuters.com/markets/commodities/eu-agrees-initial-food-trade-deal-with-ukraine-2025-06-30/>
32. Dukhnytskyi B., Pugachov V. Import of agri-food products to Ukraine. *Ekonomika APK*, 31(6), 2024, pp. 27–35. URL: <https://doi.org/10.32317/ekon.apk/6.2024.27>
33. Babets I., Vlasenko L., Fleychuk M., Nakonechna N., Salamin O. The impact of Ukrainian imports on the food security of its trade partners. *Ekonomika APK*, 31(5), 2024, pp. 10–19. URL: <https://eapk.com.ua/en/journals/tom-31-5-2024/vpliv-ukrayinskogo-importu-na-prodovolchu-bezpeku-torgovelnikh-partneriv>
34. Leshchenko K., Shnyrkov O., Ostashko T. Economic integration of Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war. *Economic Annals*, 2023. URL: <https://are-journal.com/>

35. Jafari Y., Engemann H., Zimmermann A. Food trade and regional trade agreements – A network perspective. *Food Policy*. 2023. Vol. 119. 102516. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102516>;
36. Food security and trade. FAO. Rome, 2023. 32 p. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/d37b2e65-06d7-489a-9f5f-37ccf6971ac7/content>
37. Łukasiewicz J., Bajan B., Pawlak K. Towards greater integration: prospects for the development of agri-food trade between the EU and RCEP countries. *PLOS ONE*. 2025. Vol. 20, No. 7. e0328866. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0328866>;
38. Nivievskyi O., Bogonos M. Impact assessment of agrifood trade between the EU and Ukraine. *APD Discussion Paper*. Kyiv, 2024. 52 p. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskyi__Bogonos_ENG.pdf
39. Zawojcka A., Siudek T. EU–Ukraine agricultural trade relations during the 2022 war crisis. *Economic Science for Rural Development*. 2024. No. 58. P. 360–370. DOI: <https://doi.org/10.22616/ESRD.2024.58.035>;
40. Monitoring EU agri-food trade: developments in 2023. European Commission, DG AGRI. Brussels, 2024. 36 p. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2024-02/eu-agri-food-trade-monthly-bulletin-12-2023_en.pdf
41. Shubravska O. Challenges and opportunities for the development of Ukrainian agriculture in the context of accession to the EU. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. No. 126(2). P. 45–60. URL: https://studies.hu/wp-content/uploads/2024/08/2833_Krupin.pdf
42. A Trade Hope: The impact of the Black Sea Grain Initiative. UNCTAD. Geneva, 2023. 16 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2023d3_en.pdf
43. Rudloff B. Geostrategic aspects of policies on food security in the light of the war against Ukraine. German Institute for International and Security Affairs, 2024. 28 p. URL:

<https://ageconsearch.umn.edu/record/343001/files/Rudloff%20Commissioned%20May%2029.pdf>

44. Strategic guidelines for deepening trade and economic relations between Ukraine and the EU. Federation of Employers of Ukraine. Kyiv, 2025. 24 p. URL: https://fru.ua/images/doc/2025/UA-EU_en_web.pdf

45. Fedulova I. V. Ukraine's foreign trade in agricultural products with the European Union and global trends // Foreign Trade: Economics, Finance, Law. 2024. No. 4(135). P. 86–107. DOI: 10.31617/3.2024(135)06. URL: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(135\)06](https://doi.org/10.31617/3.2024(135)06)

46. Dukhnytskyi B., Pugachov V. Import of agri-food products to Ukraine // Ekonomika APK. 2024. Vol. 31, No. 6. P. 27–35. DOI: 10.32317/ekon.apk/6.2024.27. URL: <https://eapk.com.ua/en/journals/tom-31-6-2024/import-agroprodovolchoyi-produktsiyi-v-ukrayinu>

47. Kvasha S., Andrei P., Mancini M. C., Vakulenko V. Food security in Ukraine today's conditions // International Journal of Food Sciences and Nutrition. 2024. Vol. 75, No. 6. P. 622–636. DOI: 10.1080/09637486.2024.2379825. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/10.1080/09637486.2024.237982>

48. UNCTAD. Trade in processed food. Technical paper UNCTAD/STAT/2023/4 and Corr.1. Geneva: United Nations, 2024. 71 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/stat2023d4_en.pdf

49. Nivievskyi O., Bogonos M. Impact assessment of agrifood trade between the EU and Ukraine. APD Discussion Paper. Kyiv, 2024. 52 p. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskyi__Bogonos_ENG.pdf

50. Nifatova O., Danko Y., Petrychuk S. et al. Import dependence of the European organic market and the role of Ukrainian exports // Technological and Economic Development of Economy. 2024. Vol. 30, No. 6. P. 1950–1971. DOI: 10.3846/tede.2024.22840. URL: <https://journals.vilniustech.lt/index.php/TEDE/article/view/22840>

51. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Agricultural Commodity Markets 2024. Trade and nutrition: Policy coherence for

healthy diets. Rome: FAO, 2024. 144 p. DOI: 10.4060/cd2144en. URL: <https://doi.org/10.4060/cd2144en>

52. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm

53. Литвинов В., Головінський Н., Гебура О. (Не) залежність України від імпорту їжі. Наскільки українській економіці потрібні імпортні продукти. Texty.org.ua. 2025-09-01. URL: <https://texty.org.ua/articles/115663/ne-zalezhnist-ukrayiny-vid-importu-yizhi-naskilky-ukrayinskij-ekonomici-potribni-importni-produkty/>

54. Extra-EU trade in agricultural goods. 2025. Statistics Explained. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/>

55. Представництво України при Європейському Союзі. 2024. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes>

56. Українська правда. 2024. ЄС остаточно схвалив продовження пільгової торгівлі з Україною з запобіжниками. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/13/713598/>

57. Урядовий портал. 2023. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2023 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023_UA_2.pdf

58. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayinayes/dogovirno-pravova-spivrobitnictva-ukrayina-yes>

59. Press Service of the Verkhovna Rada of Ukraine. 30 October 2025. Committee on Economic Development: Updated Agreement on Deep and Comprehensive Free Trade Area enters into force. URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/267685.html>

60. Sarkisian, L., Savchuk, A. Ukraine's strategic role and challenges in the global food market. Економіка розвитку систем. 2025. 7(1), 185-194. URL: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2025-1-23>
61. Імпорт продуктів харчування в Україну зростає AgroTimes. 2025. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/rekordnyj-import-kartopli-ukrayina-znovu-zakupovuye-ovochi-za-kordonom>
62. Через війну в Україні зруйновано 206 тваринницьких ферм. 14 листопада 2022. URL: <https://kurkul.com/news/31880-cherez-viynu-v-ukrayini-zruynovano-206-tvarinnitskih-ferm>
63. Україна торік збільшила витрати на імпорт овочів на 41% - УКАБІнфографіка. Укрінформ. 03.03.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua>
64. Бабенко М. Від великої війни постраждали аграрії з усіх регіонів — підраховані величезні збитки та втрати. 2 лютого 2024. URL: <https://thepage.ua/ua/>
65. Agri-food trade statistical factsheet. European Commission. 16-04-2025. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-05/agrifood-ukraine_en_0.pdf
66. PwC Voice of the consumer. Consumer preferences analysis 2024. UKRAINE. URL: <https://www.pwc.com/ua/en/survey/2024/consumer-survey-ukraine-2024.pdf>
67. Logistics situation in Ukraine in 2024: new challenges and opportunities. 31.01.2024. URL: <https://allylogistic.com/en>
68. Solidarity Lanes: Latest figures – June 2024. URL: <https://transport.ec.europa.eu/>
69. Bogonos M., Chmil A., Nazarkina R., Nykolyuk O., Pyvovar P., Stolnikovych H. Agricultural Outlook Ukraine 2024-2033 Report-summary. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/UA-Outlook-2024-2033-Report-1.pdf>
70. Mission of Ukraine to the European Union. Statistics of trade between Ukraine and the EU. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/torgovelo-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelo-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ukrayina-yes>

71. Ukraine's External Trade with EU Countries. 2025. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/EU_y_en.pdf
72. EU policy. Seven ways to boost your business in Ukraine. September 24, 2025. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/explainers/seven-ways-to-boost-your-business-in-ukraine/>;
73. EASYBUSINESS. 2025. How can Ukrainian business gain access to one of the world's largest markets? URL: <https://easybusiness.in.ua/en/how-can-ukrainian-business-gain-access-to-one-of-the-world-s-largest-markets/>;
74. European Commission. Запитання і відповіді – Новий Механізм підтримки України. Jun 20, 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/qanda_23_3353